

J.A.L. 3681

«TRIBUNA»

ȘI

TRIBUNISTII

DE

IOAN SLAVICI
BCU Cluj / Central University Library Cluj

2980

BCU Cluj-Napoca

RBCFG 2009 04606

BUCUREȘCI

INSTITUTUL DE ARTĂ GRAFICĂ CAROL GÖBL

16, STRADA DOAMNEI, 16

1896.

C.L. 3681

«TRIBUNA»

352

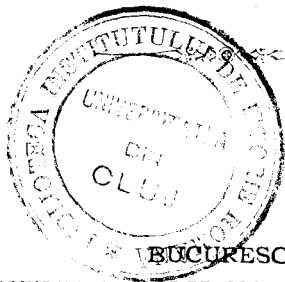
ȘI

TRIBUNISTII

DE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IOAN SLAVICI

BUCUREȘCI

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE CAROL GÖBL

16, STRADA DOAMNEI, 16

1896.

PREFATA

Se petrece de cât-va timp în viața noastră publică un lucru de necredut: «*Tribuniștii*» sunt combătuți fără de cruțare și chiar în coloanele «*Tribunei*».

Orî-și-cine ar fi vinovat de lucrul acesta, e pentru Români ați în viață o rușine că el se poate petrece.

Dacă vinovați sunt «*Tribuniștii*», e o rușine că ei aũ putut să întemeeze «*Tribuna*» și să aibă, timp de peste deuce ani, înrîurire hotărîtoare în viața noastră comună; iar dacă nu ei sunt vinovați, e lucru afară din cale desgustător să-ı vedem grăiți de rău chiar în coloanele organului de publicitate, pe care ei l'aũ întemeiat cu multă muncă și mari jertve și pentru care ei aũ suferit peste deuce ani de temniță.

Așã orî așã, rușinea nimic nu poate s'o șteargă.

De aceea, efectul faptelor petrecute la Sibiiu e demoralisator: nu numai «*Tribuniștii*» învinși, ci tot-d'odată și învingătorii lor se simt strîmtorați; cercurile politice române toate sunt deprimare; masele mari ale poporului stau desorientate; amicii și aliații Românilor și-au pierdut de odată iluziunile, pe care și le făcuseră, despre destoiniciile politice ale Românilor. Suntem în starea morală a unei oștiri, care după multe victorii a suferit o înfrângere, și singurii dușmanii noștri jubilează.

Eu sunt cu toate aceste stăpînit de simțemîntul, că nu avem noi Români cuvinte de a fi deprimati, și n'as avea pentru multele mele ocupațiuni cuvenita liniște sufletească, dacă nu mi-aș face datoria, dîndu-mi silința de a propaga simțemîntul acesta.

Ochii mei sunt îndreptați mai ales asupra marelui număr de oameni cu suflet curat, care ia parte la viața publică mai mult cu inima decât cu mintea, și ast-fel, pe cât de ușor se însuflețesc, pe atît de ușor se și descuragiază, cînd sunt surprinși de întîmplări ca cele petrecute de curînd la Sibiiu.

Adevărata cauză a deprimării, de care sunt cuprinși, sunt iluziunile ce și-au făcut despre destoinicia noastră politică Noi, care cunoaștem mai bine lucrurile și oamenii, nu ne-am făcut aceste iluziuni; ceea-ce pentru dînsii e o sur-

prindere, pentru noi e un lucru de mult prevădut, în vederea căruia am făcut toate pregătirile.

Dator e dar fie-care dintre noi să le arate, cum frământarea, prin care trecem, nu e decât o fasă în desfășurarea spre bine a vieții noastre comune.

Cu toată rușinea pe care am pățit'o, noi stăm ađi neasămănat mai bine decât la anul 1884, când s'a întemeiat «*Tribuna*», și nimic în lumea aceasta nu mai poate să șteargă efectele lucrării săvârșite de noi în timpul celor din urmă 12 ani, nimic nu mai poate să ne întoarcă unde am fost. Cu «*Tribuna*» a intrat în viața noastră comună un nou rînd de oameni, care aű dat lucrării noastre culturale un nou avînt și luptelor noastre politice o nouă direcțiune, care represintă în dezvoltarea noastră națională un nou curent. Curentul acesta, slab la început, a crescut din an în an și a ajuns în cele din urmă a toate covîrșitor, fiind-că el pornià din simțemîntul, că prin originea noastră, prin destoiniciile noastre particulare și prin pozițiunea noastră geografică, noi, Români, deși risipiți în mai multe state, avem aceleași interese și suntem meniți a purtã împreună aceeași grea și frumoasă sarcină în Orientul Europei.

Erà lucru firesc, că aceia, căroră nu le-a fost dat să înțeleagă menirea aceasta și să se însuflețească pentru ea, s'aű dat, căutând foloase mai apropiate, la o parte și aű căđut unul cãte unul.

Tot atât de firese lucru era, ca unul câte unul să cadă și cei ce au mers cu curentul reprezentat de «*Tribuna*», fără-ca să-l înțeleagă, și ast-fel fără ca să-și poată da seamă încotro sunt duși.

Și dacă nu ne-am speriat, noi Români, când au căzut oameni ca Dr. A. Moesonyi, V. Babeș, P. Cosma, Iosif Gall ori Miron Roman, care stătuseră mai înainte în picioare, mai puține cuvinte de a ne speria avem, când vedem căderea unor oameni, care numai după intrarea lor în curentul «*tribunist*» au ajuns să însemneze ceva în viața noastră comună.

S'a făcut de la 1884 în coace în mijlocul nostru o selecțiune și s'au adunat la o parte, împrejurul «*Tribunei*», toți cei ce au credință în viitorul frumos al neamului românesc.

N'avem să ne speriam, când ne încredințăm că au intrat în rîndul celor aleși și câți-va oameni cărora le lipsesce credința aceasta, și că aceștia nu vor să meargă până în sfîrșit pe calea în care au fost trași de curent.

D-l Dr. Ioan Rațiu, bătrîn simpatîc și venerabil, român verde ca stejarul, dar om din vechea generațiune, care nu cunoasce trecutul neamului românesc, nici literatura românească, nici curențele de idei ce frămîntă societatea românească, era străin în mijlocul tinerilor, care se inspiră din conștiința poporului și privesc toate lucru-

rile din punctul de vedere al menirii întregului nostru neam românesc. S'a încălzit bătrânul, când a văzut însuflețirea produsă de acești tineri, și se simția măgulit în pozițiunea ce i s'a creat în urma căderii d-lui V. Babeș. Stejarul bătrân însă nu mai poate să fie transplantat, și bătrânul Dr. I. Rațiu nu mai putea să înțeleagă rostul politicei în serviciul căreia lucra, ci trebuia să fie condus de tinerii ce-l ridicaseră în primul plan. Eră deci în natura lucrurilor să-și piardă sărita, îndată ce a fost lipsit de conducerea aceasta.

Cu atât mai puțin puteau să stăruie în calea ce apucaseră alți doi oameni, altfel foarte simpatici, d-l Iuliu Coroianu și d-l Gheorghe Pop de Băsești. Unul, «*Gyuri bácsi*», a făcut odată parte din clubul kossuthist, iar cel-lalt, «*Gyula barátom*», e prototipul Românului crescut în spirit maghiar, care vede mântuirea numai în Kossuth. Amîndoi acești «frunțași» au luat numai în săi-partea la politica dinastică, pe care o reprezintă «*Tribuna*», și n'au înțeles nici odată, cum «*Tribuniștii*» pot să vorbească de interesele mari ale întregului neam românesc și să fie cu toate acestea propagatori călduroși ai tradițiunilor de neclintită alipire către Casa de Austria. Numai mulțumită înrîuririi Părintelui Dr. V. Lucaciū, ei au luat parte la acțiunea politică reprezentată de «*Tribuna*», care eră contra educațiunii lor politice și

sociale. Locul lor firese eră alătura cu d-l Dr. A. Mocsonyi și alătura cu Metropolitul Miron Roman, care încă înainte de 1870 a declarat într'o întrunire electorală că mintea îi este cu guvernul, iar inima cu Kossuth.

Ei bine, ce s'a petrecut de curînd la Sibiiu ? S'a dat pe față aceste deosebiri de vederi, care tot-deauna a existat.

Noi, cei ce cunoaștem lucrurile mai de aproape, știm de mult și am spus'o în nenumărate rînduri, că de aici din Bucuresci se lucrează cu mare rîvnă și cu multe mijloace pentru adunarea la un loc a tuturor elementelor, ce peste Carpați sunt accesibile pentru o politică îndreptată contra Austriei. Iar Maghiarilor le vine la socoteală lucrarea aceasta, pentru o sută și unul de cuvinte.

Convingerea noastră e, că nu e rău să se facă gruparea aceasta.

Odată, când noi «*Tribuniștii*» ne dam încă silița de a înduplecă pe d-l Dr. Alexandru Mocsonyi să se pună în fruntea mișcării naționale, d-sa ne-a răspuns: «Nu! eu trebuie să mai stau în rezervă, fiind-că lumea mă crede pușcă încărcată și s'ar încredința, dacă aș eși din rezervă, că sunt pușcă goală!»

Unul dintre cele mai frumoase merite ale noastre e, că lumea s'a încredințat despre aceasta.

Nu e rău ca lumea să se încredințeze, că și

d-l Dr. Ioan Rațiu e tot pușcă goală, după ce s'a despărțit de noi.

Să se adune, dacă se pot, cu toții la un loc, căci de aceasta nu noi avem să ne speriam.

Cuvinte de a ne speria am avea, numai dacă i-am vedea risipiți pe cei dintâi adunați; aceștia însă, nu numai sunt cu toții la un loc, ci au și crescut fie-care dintre dînșii prin vîrstă, prin experiențe, prin lucrarea ce au săvîrșit și prin jertfele ce au adus în timp de 12 ani, precum și prin legăturile lor ađi mai întinse.

Ei și fără de «*Tribuna*» ba chiar și grăiți de rău în coloanele «*Tribunei*», rămân tot ceea-ce au fost, în vreme-ce «*Tribuna*», fără de dînșii e o vorbă goală, pe care oamenii cu judecată nu mai pun nici un temei.

Sunt dar nedrepti aceia care le fac «*Tribuniștilor*» de baștină imputarea, că trebuiaŭ să fe-rească neamul românesc de rușine, asigurând «*Tribuna*», pentru ca nimeni să n'o poată smulge din mînilor lor. Ei aveaŭ să țină seamă de interese mai mari decăt această asigurare pentru dînșii a unui organ de publicitate, pe care ei l'au întemeiat și tot ei pot să-l și reîntemeieze, când va cere trebuința.

Gîndul meu e să arăt, că aceste interese au fost salvate și că ast-fel, în urma celor petrecute de curînd la Sibiiŭ, desfășurarea vieții noastre

politice a intrat în o fază, pentru cauza națională mai priincioasă decât cea trecută.

Voiu expune deci în trăsături generale:

- I. Situațiunea de la 1884;
- II. Greutățile întemeierii «*Tribunei*»;
- III. Efectele lucrării «*Tribuniștilor*»;
- IV. Causele retragerii d-lui Dr. Ioan Rațiu,
- V. Situațiunea actuală.

Situațiunea de la 1884.

Românii din Ardeal, veacuri de-arîndul, au fost conduși de Episcopii lor și sub conducerea aceasta s'au ridicat încetul cu încetul la starea în care i-a găsit era constituțională, inaugurată în virtutea diplomei împărătești emise în Octombrie 1860.

Intrând în luptele constituționale, ei în curînd au trebuit să se convingă că Episcopii, chiar în virtutea pozițiunii lor, nu pot să aibă cuvenita independență spre a conduce lupte politice.

In fruntea bărbaților, care au recunoscut acest adevăr, se aflau răposatul Gheorghe Barițiu, d-l V. Babeș și d-l Dr. Ioan Rațiu. Până la 1867 însă, silințele lor au rămas zădarnice, fiind-că Românii susțineau guvernul față cu opozițiunea națională maghiară și ast-fel puteau să fie conduși de Episcopi. După încheierea pactului dualist însă, trecînd Românii în opozițiune, Episcopi

nu mai puteau să păstreze conducerea decât fiind gata de a se expune să fie scoși de guvern din pozițiunile lor. Ast-fel Metropolitul Șterca-Șuluț, care ținea să conducă lupta și contra guvernului, a fost nevoit să se retragă din scaun, iar Metropolitul Șaguna, care ținea să-și păstreze pozițiunea, om tot-deauna corect, a rostit vorbele: *Flere possem, sed juvare non*, și a sfătuit pe Români să se împace cu starea de lucruri creată cu învoirea monarchului lor.

De aci înainte dar, Românilor, care nu se împacău cu această stare de lucruri, nu le rămânea decât să se organizeze și să urmeze lupta sub conducerea unor oameni independenți.

E lucru invederat, că această nouă organizare nu se putea face decât în luptă cu Episcopii, foștii conducători. Guvernul, pe care voiau să-l combată Români, era compus din oameni, care-și dedeau seama și despre cele ce se petrec și despre mijloacele ce le steteau la îndemână spre a înduplecă pe Episcopi să se folosească de înrui-rirea lor spre a zădărnici silințele așa numiților «matadori» sau «ante-luptători naționali». Ast-fel Episcopii erau strîmtorați între guvern și opozițiunea națională română și în strîmtorarea aceasta nu le rămânea decât să caute a se pune bine și cu unii și cu alții, făcând pe față ser-

viciile cerute de guvern și dând pe sub mână ajutor «ante-luptătorilor».

Așa s'a și făcut. «*Ante-luptătorii*» purtau lupta în înțelegere cu Episcopii; această înțelegere însă nu putea să fie fățișă; toate se hotărau în «*conșfătuiri intime*», din care nu putea să transpire nimic în public, și marea mulțime a cetățenilor trebuia să meargă orbisș înainte, pe parola matadorilor, fără ca să scie încotro e dusă.

Guvernului îi venia de minune această «*taimică*» legătură dintre opoziționali independenti și Episcopii atîrnători de dînsul: n'avea decât să pună șurubul în cele două Metropoli, pentru ca Români să discute, să se certe între dînsii și să nu hotărască în cele din urmă nimic.

E lucru invederat, că în așa fel puteau să stee toți Români adunați la un loc, căci parola era: «*Voî să nu faceți nimic fără de noi, noi să nu facem nimic fără de voi și toți împreună nimic să nu facem*», ceea-ce intră și în vederile guvernului.

Această promiscuitate politică se numia apoi «*solidaritatea națională*».

În asemenea «*solidaritate*» nu puteau să trăiască decât oameni, care nu și-au dat încă seama despre ceea-ce vor, nici mai ales despre ceea-ce au să facă, pentru-ca să ajungă la împlinirea vrutei lor. Acela, care scie ce vrea și ce are să facă, nu umblă cu doi bani în trei pungă, ci-și fixează

scopul clar vădută și merge cu hotărîre bărbătească înainte, fie chiar și dacă s'ar vedeă singur.

Din simțemîntul acesta a pornit convocarea Conferenței de la Sibiiu (1881), în care cestiunile aũ fost discutate, ce-i drept, tot în «*confătuire confidențială*», dar hotărîrile aũ fost enunțate, ca program național, în auzul tuturor, în fața lumii întregi.

Abiã acum, după ce masele mari aũ fost angajate în mod conștient în luptă, s'a simțit pretutindenî că există în Carpați un conflict serios, și guvernul ungar a fost nevoit și el să recunoască, că trebuie să se facă ceva pentru înlăturarea acestui conflict.

Acesta e timpul, când rēposatul Ioan Brătianu a inaugurat în România politica de apropiere către Austro-Ungaria. Apropierea aceasta, dictată de interesele statului român, nu puteã să fie condiționată; erã însă în natura lucrurilor, că bunele relațiuni dintre România și Austro-Ungaria nu pot să aibã cuvenita soliditate, cãtã vreme o însemnatã parte din poporul român e nevoitã a purtã o grea luptã contra guvernului ungar.

Guvernul ungar de atunci nu erã însă destul de tare, ca să cuteze a înfruntã opiniunea publicã maghiarã prin o sincerã încercare de a resolvã în mod serios conflictul. El și-a dat dar

silința de a produce în afară aparențele unei
resolvări.

În vederea acestui scop, el s'a folosit de mijloacele de înduplecare, de care dispunea față cu Episcopii.

În ajunul alegerilor de la 1884 s'a întrunit la Budapesta o conferință națională română presădată de Metropolitul Miron și a stabilit un program, pe baza căruia urmă să se organizeze un partid național român guvernamental.

După înțelegerea luată de «ante-luptători» în «consfătuiri intime», acest partid guvernamental avea să lucreze în înțelegere cu cel opozițional organizat pe baza programului stabilit la 1881 în conferința de la Sibiiu. Președintele acestui partid, Părintele Vicar Nicolae Popea, nefiind accesibil pentru această politică de duplicitate, s'a retras din comitet, iar președința a luat-o d-l Partenie Cosma, soțul unei nepoate de frate a Metropolitului Miron și cel mai intim dintre oamenii de casă ai acestuia.

Ast fel toate elementele erau adunate din nou la un loc, «solidaritatea» se «cimentase» mai bine decât orîși-când și guvernul era sigur, că n'au Românii să mai pornească nici o acțiune supărătoare pentru dînsul și că, în schimbul câtor-va concesiuni de natură personală, va putea să ob-

ție din partea Românilor o manifestațiune de mulțumire generală.

Știm cu toții cât de amarnic s'a înșelat guvernul și ce mare rușine a pățit toți cei-ce au luat parte la «*cimentarea*» acestei «*solidarități*».

Prea proști ar fi trebuit să fie Români, pentru ca să fie înșelați prin o intrigă atât de primitiv țesută. S'a găsit între dinșii pretutindenii oameni neasemănat mai deștepți decât «*matadorii consolidați*», și în timp foarte scurt lumea a fost luminată și știă ce are să facă.

Nu cum vă ne-am prostit noi Români în timpul celor din urmă 12 ani, ca să fie cu puțință ați ceea-ce atunci n'a fost !?

Suntem în ajunul sărbătorilor milenare, și guvernul ungar se află în o strîmtorare neasemănat mai mare decât cea de la 1884. Căci a făcut el pregătirile lui, dar am făcut și noi pe ale noastre, și în țară, și în lumea cea mare.

Simt Maghiarii cum stau în fața mileniului lor, noi însă știm la ce aș să se aștepte.

E deci lucru firesc, că ei aș pus toate șuruburile și le strîng mereu de vre-o doi ani de zile, că doară vor produce în afară impresiunea că e pace și liniște în regatul ungar.

Că sunt gata să facă și oare-care concesiuni, asta o credem și noi; vorba e numai ce fel sunt con-

cesiunile, pe care e în stare să le facă actualul lor guvern.

D-l Dr. Ioan Rațiu o va fi știind poate și aceasta; noi știm numai, că după-ce timp de doi ani de zile a căutat mereu pretexte de a se despărți de tovarășii săi de luptă, a provocat în cele din urmă un scandal public, ca să marcheze situațiunea.

Ei bine, după-ce s'a desfăcut de «*Tribuniști*», așa numai singur cu Gyuri bácsi și cu Gyula barátom n'are să rămâe d-l Dr. Ioan Rațiu.

Cu cine are să se însoțească?

Singura primejdie e să vedem pe d-l Dr. Ioan Rațiu alături cu d-l Dr. Aurel Mureșanu, iar la mijloc pe d-l Dr. Alexandru Mocsonyi cu câte-va fețe sfinte în dosul său.

De atâta lucru să se sperie Românii ađi, la anul 1896?

Dar nu s'aú speriat nici la 1884, când unii dintre cei-ce ađi luptă în primele rînduri erau «*băeți*», iar «*băeți*» de ađi erau copii!

Aú trecut timpurile, când atitudinea Românilor din țerile coroanei ungare putea să fie hotărîtă în «*consfătuiri intime*»; ađi ea e hotărîtă de cei mulți, care staú în continuă atingere cu masele mari ale poporului, pe care nu le poate stăpâni decât acela care ține seamă de pornirile lor legitime.

Dacă va țineă d-l Dr. Ioan Rațiu și de aici înainte seamă de aceste porniri, va rămâne tot la înălțimea, la care s'a ridicat luptând alături cu noi, iară noi vom sta jos, ca niște oameni mici și nebăgați de nimeni în seamă, dar mulțumiți, în fundul inimii lor, că lucrurile se petrec, și fără ca ei să intervie, tot potrivit cu vederile lor.

Iar dacă nu va țineă d-l Dr. Rațiu seamă de pornirile legitime ale Românilor, d-sa va putea, asta i-am mai spus-o încă sunt acum doi ani, să se întoarcă în toată tigna la Turda, ducând cu sine plăcutele suvenirii ale unei mării trecătoare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II.

Greutățile întemeierii «Tribunei».

Metropolitul Andreiș a înființat pentru propagarea ideilor sale, din averea sa privată, o tipografie și o foaie, «*Telegraful Român*». Voind să asigureze și pe viitor propaganda aceasta, el a hotărât prin testamentul său, ca tipografia să fie administrată de o comisiune instituită de dînsul, iar redacțiunea foii s'o aibă, cât va trăi și va voi, omul său de încredere, Părintele asesor Nicolae Cristea.

În curînd după moartea Metropolitului Andreiș,

«*Telegraful Român*» a devenit organul admiratorilor răposatului, dintre care cei mai activi erau tinerii cu educațiune germană, grupați împrejurul Vicarului Nicolae Popea.

Eram și eu în rîndul acestor tineri, cu care mă împrietenisem la universitatea din Viena.

Chiar mai înainte de a ne fi terminat studiile, noi colaboram la «*Telegraful Român*», și încă în timpul celui din urmă război am luat între noi înțelegere să ridicăm foaia aceasta în fruntea mișcării literare din Ardeal și să o scoatem de trei, apoi de patru ori pe săptămână, și în cele din urmă în fie-care zi.

Prima noastră faptă îndrăsneată a fost introducerea în Ardeal a ortografiei fonetice.

Azi ne este tuturor lucru invederat, că dacă unul și același popor suntem cu toții, aceeași limbă avem s'o vorbim, în același fel avem să scriem, aceleași tendințe culturale trebuie să le avem. Atunci însă eram socotiți drept niște trădători, fiind-că enunțaserăm principiul, că în materie de dezvoltare culturală română România e supremul arbitru pentru toți Români. Ast-fel n'a fost cu puțință să introducem chiar în coloanele «*Telegrafului Român*» ortografia publicațiunilor din România: prea am fi jignit pe frații noștri «*bine-simțitor*». Cel mai capabil dintre noi, d-l Ioan Bechnitz, a stabilit o ortografie fonetică înteme-

iată pe principiile emise de cei mai cu autoritate dintre filologii apusei, și cu această ortografie s'a tipărit deocamdată, timp de doi ani, un supplement literar al «*Telegrafului Român*».

A doua faptă îndrăsneată a fost atitudinea noastră bine precisată în timpul războiului trecut.

Crescuți la școala Metropolitului Andrei, noi am ajuns încetul cu încetul să ne facem un fel de religione din tradițiunile dinastice ale poporului, din care am eșit. Trăiam însă în continuă atingere cu oamenii, care luaă această religione a noastră drept o aberațiune. A trebuit să ne dăm silința de a ne încredința, dacă nu cum-va ei aū dreptate. Ast-fel, mai înainte de a ne croi calea, am pus urechea la inima poporului, pe care bine îl cunoaștem, am scrutat istoria, am cetit multe cărți, am ascultat multe păreri, ne-am dat seama de multe împrejurări, și am ajuns în cele din urmă la convingeri clar formulate, de care nu ne mai putem lepădă, fiind-că ele fac parte din cea mai intimă fire a noastră.

Am eșit noi Români în a doua jumătate a veacului XIX pretutindenți la iveală și am crescut și am ajuns în cele din urmă un factor, de care trebuie să se ție seamă în toate combinațiunile politice europene, numai însă pentru că providența a rînduit ca interesele Casei de Austria să ceară conservarea poporului românesc. Noi,

care știm de câte-ori copitele cailor căzăcești au călcat lanurile de pe pământul adî înfloritoareii Româniî, ne gîndim cu groază la soarta ce am fi avut'o, dacă Austria n'ar fi fost destul de tare ca să-șî apere'interesele, impun ndu-le Cazacilor retragerea. De aceea s ngele ni se turbură, când vre-un Român  șî ridică glasul contra Austriei.

Nu pentru-că ne-a iubit, ci pentru-că er  interesat , Austria ne-a ocrotit când eram slabă, șî nu pentru-că o iubim, ci pentru-că suntem interesa i, avem noi Rom ni  toți să ne rezem m de ea șî să-  creștem puterile, pentru-ca reaz mul nostru să fie tare. Prin aceasta numai intrăm în combina iunile Europei apusene, care e șî ea interesat  ca Austria să fie tare.

De aceea inimile noastre s'au înveselit, când Ioan Brătianu venise în ajunul rășboiului la Sibii , șî au fost cuprinse de ad nc  întristare când el a fost nevoit să se ducă la Livadia.

Nu e în min ile noastre loc pentru g ndul că e pentru Rom ni  noroc al torea cu Rusia, șî, oameni cu inima deschisă, noi am șî mărturisit'o aceasta fără de încunjur.

Nu mai de nevoie, numai în cea mai mare str mtoare pot Rom ni  să-șî lege soarta de a Rusiei, care nu are nici un interes ca să existe neamul românesc.

Bine-cuv ntat  ne-a fost dec   iua, când ne-a

venit vestea că Ioan Brătianu a reușit, în sfârșit, să stabilească legături de încredere între România și Austria, între Regele Carol și Impăratul nostru. «Acum — ne-am dis — Carpații nu ne mai despart; cătanele și curcanii una sunt, ca odinioară când Michaiu-Vodă își apără țara, luptând contra dușmanilor Impăratului.»

Ori-și-cât de ademenitor ar fi însă gândul acesta, noi nu puteam să credem în el, câtă vreme datorii eram să purtăm o grea luptă contra guvernului ungar.

Ar fi trebuit deci să ne bucurăm, când am aflat că «*fruntașii*» s'au înțeles între dînșii, ca să curme lupta aceasta prin rezolvarea conflictului dintre Români și Maghiari.

Nu era însă vorba de o rezolvare.

Guvernul ungar, strîmătorat de sus, ținea să obție din partea Românilor o manifestațiune de generală mulțumire și era gata să facă, în schimbul acestei manifestațiuni, câte-va concesțiuni.

Urzitorii politiceii de «*solidaritate*» luaseră deci toate măsurile, ca simțemîntul comun al Românilor să nu se poată manifesta decât printr'înșii.

Cele două partide române cuprindeau în ele pe toți oamenii cu oare-care trecere, și ast-fel președinții acestor partide, Metropolitul Miron și d-l P. Cosma, erau reprezentanții autorizați ai tuturor Românilor din regatul ungar.

Pentru-ca nici prin presă să nu se poată manifesta vre-o notă discordantă, partidul presidat de Metropolitul Miron a înființat o foaie, «*Vit-torul*», iar cel presidat de d-l P. Cosma a hotărît înființarea unui ziar cotidian.

Nu mai încăpea îndoială, că se vor găsi printre Români și oameni, care nu se mulțumesc cu concesiunile făcute de guvern: în fața manifestațiunii unanime a tuturor «fruntașilor» însă, glasul acestor oameni **obscuri** ori nu se auzea, ori n'avea să fie băgat în seamă. Ei în tot casul erau elemente extreme, și ambele părți erau interesate să-î presinte ca «*intransigenți*», «*ultra-iști*», «*daco-români*», «*agitatori primejdioși*» care se inspiră «*din afară*».

De aceea câți-va tineri ardeleni, care trăiau în România, au fost puși prin agenți provocatori la cale ca să producă aparențele unei «*iredente române*».

Urzitorii «*solidarității*» încurajiau «*iredenta*» aceasta, pentru-ca să «*sperie*» pe Austria, iar guvernul ungar avea agenții lui secreți printre iredentiști, pentru-ca să poată provoca manifestațiunii compromițătoare pentru Români, când ar avea trebuință de ele.

E deci lucru invederat, că toți oamenii serioși se feriau să nu fie puși în rîndul «*iredentiștilor*».

Lipsa de pricepere a Metropolitului Miron a zădărnicit, cu toate aceste, planul urzit cu atâta «*circumspectiune*».

Noi tinerii de la «*Telegraful Român*», convinși că nimeni mințind și în sus și în jos nu poate să servească interesele patriei ori ale neamului, ne-am simțit datorii să spunem adevărul asupra simțemintelor poporului român.

Dacă om chibzuit eră, Metropolitul Miron nu ascultă de d-l P. Cosma, omul tot-deauna lipsit de bunul cumpăt, ci ne luă drept o cantitate negliabilă și ne ignoră. Putea s'o facă, fiind-că eram oameni neleăgați de nimeni în seamă. Cei doi președinți însă au ținut să ne înăbușe glasul cu orî-ce preț și în vederea acestui scop au săvîrșit un act de violență, care a indignat lumea, a tras luarea aminte asupra noastră și ne-a scos deodată în primul plan.

Pavêza noastră eră Părintele N. Cristea, pe care nimeni nu putea să-l scoată din redacțiunea «*Telegrafului Român*» și care admitea vederile noastre, ca fiind conforme cu ale fericitului fondator.

Metropolitul Miron a siluit decî voința Părintelui Cristea prin alternativa: «*orî renunți de bună voie la redacțiune, orî te destituiesc din pozițiunea de asesor!*»

Ast-fel a ajuns Metropolitul Miron să înăbușe

glasul nostru, să iea din mâinile noastre foaia ridicată de noi în fruntea mișcării literare din Ardeal și să se facă stăpân pe «*Telegraful Român*».

Voiu arătă, cum tot ast-fel d-l Dr. I. Rațiu a siluit pe d-l Eugen Brote să declare că a vîndut «*Tribuna*» și cum s'a făcut însuși stăpân pe acest diar întemeiat de noi, fără că el să-i fi fost vre odată vîndut.

La acest loc mă mărginesc numai la constatarea analogiei dintre cele ce s'aŭ petrecut la 1884 și cele ce se petrec ađi, pentru-ca cetitorii să fie cu atăt mai primitori pentru simțemîntul, că aceleași fiind cauzele, tot aceleași aŭ să fie și efectele.

Scoși din redacțiunea «*Telegrafului Român*», «*băeții*» de la 1884 și-aŭ dat seamă despre datoriile lor și s'aŭ îmbărbătat: tot așa aŭ să facă și «*băeții*» scoși din redacțiunea «*Tribunei*», și o vor face cu atăt mai ușor, cu cât stăm în dosul lor și noi, care nu mai suntem băeți.

Știam noi atunci, că toți «*fruntașii*» se vor ridică în contra noastră și că pretutindenī vom fi întîmpinați cu neîncădere; știam că guvernul ne va prigonī pentru dinasticismul nostru cum pe nimenī nu a prigonit încă; știam că mult avem să ostenim și mari jerfe vom aveā să aducem; ne știam însă în concordanță cu simțemîntul comun al fraților noștri, aveam încădere în bunul

simț al lor, și de aceea am mers fără de șovăire înaintea.

Nu e pentru neamul românesc, în actuala lui fază de dezvoltare, mai mare nenorocire decât un simulacru de împăcare cu Maghiarii: n'au voit oamenii noștri politici s'o înțeleagă atunci aceasta, dar au înțeles-o oamenii cu bun simț practic, care dimpreună cu noi, în timp de câteva săptămâni, au adunat capitalul pentru înființarea «*Institutului Tipografic*», în editura căruia a apărut «*Tribuna*».

Iar câte-va săptămâni în urmă, conferința electorală întrunită la Sibiiu s'a pronunțat contra politiceii de «*solidaritate*», a hotărît prezentarea memorandumului, a făcut loc pentru «*Tribuniști*» în comitetul executiv, al cărui președinte a fost ales răposatul Gheorghe Barițiu și din care d-l P. Cosma a fost nevoit să se retragă.

Am învins, dar ne-am și făcut dușmani.

Eră, înainte de toate, lucru definitiv stabilit, că noi am «*semănat zizanie*» între Români, că facem «*buna înțelegere frățească*» peste putință, că suntem element distructiv și că trebuie, prin urmare, să fim *înlăturați*, pentru-ca lucrurile să meargă bine.

Lupta pentru înlăturarea noastră s'a pornit în trei direcțiuni: prin ruinarea Institutului Tipografic, prin izolarea «*Tribuniștilor*» și prin lovituri

din ce în ce mai grele date celor ce susțineau «*Tribuna*».

N'am să intru aici în amănuntele acestei lupte, ci mă înarginesc la resumarea rezultatelor ei.

«*Tribuna*» e creațiunea unui om fără preocupări politice, pe care numai puțin îl știu, amicul meu Ioan Bechnitz, nepotul unui neguțător trecut în timpul eteriei de la București la Sibiiu. Om cu pozițiune materială independentă și necăsătorit, d-l Bechnitz putea să-și petreacă viața lucrând potrivit cu înclinările sale literare, și de la întoarcerea sa din Germania el a trăit numai pentru «*Telegraful Român*» și în urmă pentru «*Tribuna*». El m'a înduplecat să iau sarcina de director al ziarului; el a ales numele «*Tribuna*»; el a hotărît formatul, literile, împărțirea, maniera de redactare, ortografia, tonul, ba chiar și limba ziarului. Nu scria d-l Bechnitz pentru «*Tribuna*»; el era însă conducătorul lucrării noastre.

Eră, înainte de toate, lege, că temele pentru articole aș să fie discutate, iar articolele aș să fie scrise acasă, în toată liniștea, apoi cetite cu dînsul mai înainte de a fi date la tipar. Diminețile el eră cel dintâiu în localul redacțiunii, și în vreme ce noi lucram la partea tehnică, el răsfoia ziarele și ne adună informațiuni, ne trăgea luarea aminte asupra articolelor mai importante și ne dădea explicațiuni. Serele el eră

cel din urmă în localul redacțiunii. După ce făcea revisiunea paginilor până la cea mai mică notiță, stabileam împreună materia pentru numărul viitor, și eu plecam, el rămânea să mă cetească odată exemplarul de probă și să dea ordin pentru expediție.

Sarcina de a administra Institutul Tipografic o primise alt om fără de preocupări politice, d-l Dr. Aurel Brote, de asemenea om cu pozițiune materială independentă.

Director al băncii de asigurare «*Transilvania*», d-l Brote nu putea să trăiască numai pentru «*Tribuna*»: orele sale libere și întreaga sa inimă erau ale «*Tribunei*».

Având să ne luptăm cu tot ceea-ce este autoritate, eram pregătiți să ajungem în curînd la sleirea capitalului adunat de acționarii «*Institutului*». Erau puțini cărturarii români care aveau curagiul civic de a se abonă la «*Tribuna*» și un însemnat număr din abonamentele «*Tribunei*» eră făcut pe nume false, fiind-că atât autoritățile politice, cât și cele bisericesci, persecutaū pe persoanele trecute în lista noastră de abonați, pe care și-o procuraū de la poștă. Acela, care știe ce va să dică a întrețineà un diar, va înțelege neliniștea d-lui Dr. A. Brote, care vedeà cum din di în di suntem tot mai aproape de situațiunea, în care va trebui să lichidăm. În fie-care di el

facea expunere despre abonamentele ziarului în comparațiune cu aceeași zi din anii trecuți. Sporul era aproape constant, cu vreo 0,70 mai mare, dar trebuia să treacă ani pentru ca să ajungem la 2.000 de abonamente, care acopereau după socotelile d-sale cheltueile. Ne făcea deci în fiecare săptămână o expunere despre câștig și pierdere: câștigul era din zi în zi mai mare și pierderea din zi în zi mai mică, dar cu capitalul de 40.000 fl. și pierderile mai mici ne-au dus, după trei ani, la situațiunea, de care atât de mult ne temeam.

Am început deci să subscriem polițe, pe care nu le mai puteam pune în sarcina «*Institutului*», adică să acoperim o parte din cheltueile ziarului din banii noștri.

Cheltueile aceste au fost purtate și ele tot de cei-ce contribuieră pentru întemeierea «*Institutului*» ori osteniau pentru susținerea lui.

Iar astăzi d-l Dr. Ioan Rațiu, care atunci nici în clin nici în mănecă n'avea a face cu noi, se ridică în fața «*națiunii*» și strigă: «*mie mi se cuvine Tribuna!*»

Bine, dar avem pretențiunea de a trăi în mijlocuneii societății culte. Care e în societatea aceasta pozițiunea d-lui Dr. Ioan Rațiu față cu d-nii Ioan Bechnitz și Dr. Aurel Brote?

Și care îi este pozițiunea față cu noi cei-lalți, care avem și preocupări politice?

După ce d-l Dr. Alexandru Mocsonyi a cerut lichidarea, pe care noi o amânaserăm cu mari jertfe, d-l Eugen Brote a cumpărat, prin licitațiune, «*Institutul Tipografic*», ce-î drept, cu banii săi, dar nu pentru sine. L'a cumpărat, l'a susținut, i-a dat o nouă dezvoltare, — și ce-a câștigat? Când noi am început lupta, d-l Eugen Brote era asesor consistorial, cultivă mica moșioară ce are lângă Sibiiu și aveă cea mai frumoasă prăsilă de vite în Ardeal: ađi e pribeag.

D-l Septimiu Albin, una din cele mai distinse puteri didactice ale noastre, a renunțat la postul de director al școalei de fete din Sibiiu, pentru-ca să poată luă conducerea «*Tribunei*» după intrarea mea în temniță, și a stat, cât timp a purtat sarcina aceasta, mai mult în temniță decât la Sibiiu: ađi e pribeag dimpreună cu familia sa.

D-l Corneiu Pop-Păcuraru a renunțat la parochia ce-î se oferia, ca să lucreze alătura cu noi; a stat timp de un an el singur în temniță: ađi e pribeag.

Răposatul Pompiliu Pipoș a eșit din cancelaria d-lui Iuliu Coroianu, ca să lucreze alătura cu noi; a fost pus în conflict cu familia sa și s'a ruinat în serviciul «*Tribunei*»: ađi familia îi este pribeagă.

Răposatul Ioan Macaveiu a stat pentru «*Tribuna*» un an și jumătate în temniță și a murit

în urma suferințelor, pentru dînsul prea grele.

Părintele Vasilie Mangra a fost suspendat din postul de profesor seminarial, fiind-că n'a voit să se lepede de «*Tribuna*».

Noi toți, dimpreună cu «*băeții*», pe care d-l Dr. Ioan Rațiu i-a isgonit, ne-am sacrificat carierele, am renunțat la liniștea noastră, ne-am tras pânea de la gură și am dat tot ceea ce e mai bun în noi ca să facem «*Tribuna*» ceea-ce este: e peste putință, ca om în toată firea să-și închi- puie că poate să iea de la noi «*Tribuna*» aceasta!

«*Tribuna*» e fapta noastră, bună orî reă, dar a noastră, și nimeni altul nu poate să facă din ea fapta sa. Poate d-l Dr. Ioan Rațiu să fie stă- pân pe litere, pe cerneală, pe hârtie, poate să plătească pe alții ca să-î scrie ceea-ce i se cere; «*Tribuniștii*» însă tot noi rămânem și «*Tribuna*» cea temută de unii și iubită de alții tot acolo are să fie, unde se va spune ce inimile noastre simt și capetele noastre gîndesc.

S'a înșelat d-l Dr. Rațiu: nu «*Tribuna*», ci «*Tribuniștii*» se caută în piața unde tăcerea e marfă scumpă.

Iar «*Tribuniștii*» nu vor tăcea.

III.

Efectele lucrării «Tribuniștilor».

Prin lucrarea pornită în coloanele «*Telegrafului Român*» și continuată în coloanele «*Tribunei*», s'a restabilit, înainte de toate, unitatea în viața culturală a Românilor.

Deși poporul român e pretutindenî unul și același, el nu s'a dezvoltat pretutindenî sub aceleași înrîuriri, și ast-fel s'a format de-asupra lui, ca pătură înstrăinată prin educațiune, trei deosebite societăți culte, una în România, alta în Ardeal și a treia în Bucovina, fie-care cu limba ei particulară, cu deprinderile ei locale, cu înclinările ei specifice. Eră în natura lucrurilor, ca aceste trei societăți să se contopească și ele în una singură, prin înrîurirea firească a celei din România, care se află în cele mai priincioase condițiuni de dezvoltare. Atât Maghiarii însă, cât și Germanii din Austria, țineaū ca această contopire să nu se facă, ci deosebirile să devie din și mai mari, ca între Cehi și Slovaci, care erau odinioară același popor și s'aū despărțit prin cultură în două. Nicî în Ardeal însă, nicî în Bucovina, Româniî nu admiteaū această înrîurire firească a societății culte din România și respin-

geaŭ cu încăpăținare orî-și-ce formă culturală venită din România.

Deschidënd deci drum larg pentru înrîurirea literară a României, noi ne-am pus în conflict nu numai cu stăpânirea, ci tot-odată și cu mare parte dintre cărturarii noștri, nu însă și cu cei de la sate, nu mai ales cu poporul, care eră cuprins de însuflețire, când a văduț că se poate scrie în românesce și așa ca el să înțeleagă cele scrise. Mulți s'aŭ speriat și nemiloși dușmanî mi-am făcut, când am formulat cestiunea prin vorbe: «*Pentru toți Româniî soarele la București răsare!*» dar și multe inimî s'aŭ deschis în auđu acestor vorbe. Ne ocără lumea pentru limba noastră cea «*stricată*», dar cetia cele scrise de noi, și cetind mereŭ, s'a deprins și ea să scrie în aceeași limbă. Timp de vre-o doi ani mi-am petrecut serele corectând corespondențe, articole ori contribuirî literare ce ni se trimeteaŭ pentru «*Tribuna*»; de multe-ori eram nevoit să le prescriŭ; apoi n'am mai avut nevoie să corectez, iar astăđî ar puteă să-mî facă mie corecturî unîi dintre aceia că- rora le făceam odinioară eŭ corecturile.

Același a fost rezultatul și în Bucovina, mai ales după ce răposatul Pompiliŭ Pipoș a urmat lucrarea la fața locului în coloanele «*Gazetei Bucovinei*». Restabilită apoi unitatea de limbă, s'a început comunicațiunea de idei, și prin ea tre-

buiă să ajungem la unitatea în tendințele culturale.

Ați nu mai poate nimeni să ne despartă.

Dar lucrurile nu se puteau opri aici.

D-l Diamandi Manole, care a jertfit mii de florini și a alergat ani de zile pentru «*Tribuna*», își petrecuse tinerețile la București și avea multe legături în România. Eu de asemenea aveam legături, fiind că venisem de la București ca să ieaș parte la lucrarea pornită de amicii mei. Legăturile acestea, fiind cu desăvârșire curate, nu aveam nevoie să le ascundem, și toată lumea știa, că d-l Diamandi Manole e un admirator al lui Ioan Brătianu, iară eu sunt *junimist*. Atât de puțin aveaș aceste legături *personale* ale noastre a face cu politica în serviciul căreia lucram, încât eu a trebuit, mai înainte de a primi sarcina de director al «*Tribunei*», să dau o declarațiune, că nu vom atacă nici-odată pe Ioan Brătianu și nu vom face propagandă pentru junimiști în coloanele «*Tribunei*».

Dușmanilor noștri le venia însă la socoteală să fim socotiți drept niște «*agenți străini*», și atât în coloanele «*Telegrafului Român*», cât și în ale «*Luminătorului*», atențiunea publică eră mereu atrasă asupra legăturilor noastre cu România. In același timp însă, se lucră din răspuțeri pentru izolarea noastră în România.

In curînd deci amicii și bine-voitorii noștri

de la București au început să fie jenați de activitatea noastră, și într-o bună dimineață dl. Michail Kogălniceanu m'a poftit la dejun, ca să-mi facă cele mai aspre muștrări pentru lucrarea noastră, prin care facem *înțelegerea între frați* peste puțină. I-am dat, ca să mă apăr, cele mai amănunțite explicații, și de aici înainte răposatul ne încurajă, ne trimite abonamente și era cel mai zelos dintre cetitorii «*Tribunei*».

Cât-va timp în urmă, răposatul Ioan Brătianu, care nu mă cunoștea personal, mi-a trimis vorba că dorește să mă vadă. M'am dus, mi-a făcut cele mai aspre muștrări pentru-că noi, oameni tineri și nepricepuți, zădărnici în silințele fruntașilor încărungați în lupte naționale, înveninăm relațiunile dintre Români și creăm mari greutăți pentru statul român. *M'am apărât*, arătându-i că noi suntem în concordanță cu simțemintul comun al poporului și declarându-i, că nu este nici un interes, care ne poate face să ne despărțim de popor.

De aici înainte lucrarea noastră era una dintre bucuriile bătrânețelor lui Ioan Brătianu, iară noi, cei-ce mai înainte nu-l cunoscusem decât după cum dușmanii lui ni-l presentaă, am intrat în rîndurile celor mai călduroși admiratori ai lui.

Urmarea firească a fost, că dușmanii noștri de acasă au căutat să intre în legătură cu duș-

maniî bine-voitorilor noştri din România, şi ast-fel s'aû stabilit încetul cu încetul cele mai întinse legături *politice* între Româniî de *dincoace* şi cei de *dincolo* de munţi. Oamenî ca d-niî Lascar Catargiu, Alexandru Lahovary, Tache Ionescu ori Nicu Filipescu, care mai înainte nici nu ştiaû, nici nu voiaû să ştie că mai sunt Româniî şi afară de România, aû început să facă vînătoare de Ardelenî şi să fie foarte amabili, chiar afectuoşi faţă cu Mocaniî, care aû început să vie unul câte unul la Bucureşti, ca să vadă ce mai e pe aici.

Să nu mai amăgim poporul şi să nu ne închipuim că lumea cea mare se lasă să fie indusă în eroare asupra legăturilor noastre. Ađi când corespondenţa răposaşilor Michail Kogălniceanu şi Gheorghe Barişiu le stă tuturora la dispoziţiune, ori-şi-cine poate să se dumerească asupra caracterului acestor legături.

S'a întîmplat ceea-ce trebuia neapărat să se întîmple.

Mulţi ani de đile aû trecut, de când noi am đis, în coloanele «*Tribunei*», că Româniî din Ardeal sunt mijlocitorii fireşti între Ungaria şi România şi că Maghiariî, dacă nu o vor înţelege aceasta, vor fi nevoiţi în cele din urmă să caute mijlocitori la Bucureşti şi să ceară intervenirea României în afacerile interne ale regatului ungar.

Aceasta e lucrul care s'a întâmplat; aŭ cerut Maghiarii de la oamenii de stat ai României serviciul amical de a interveni pentru potolirea mișcării naționale române din țările coroanei ungare.

Căpeteniile partidului național-liberal aŭ voit să facă acest serviciu. Oamenii însă, care totdeauna s'aŭ interesat de cele ce se petrec în țările vecine, ei în curînd s'aŭ încredințat că ori-șice încercare de a înăbuși mișcarea nu poate decât să înăsprească conflictul. Nu s'aŭ sfiit decî a declara în toată sinceritatea, că ei numai prin o rezolvare sinceră și serioasă cred înlăturarea conflictului cu putință, și că astfel numai pentru o asemenea rezolvare pot să intervie.

Alți oameni de stat ai României, care se simt destoinici a face ca Dunărea să nu mai curgă despre Vîrciorova spre Galați, ci despre Galați spre Vîrciorova, aŭ primit cu inimă ușoară sarcina de a face ca Româniî din Ardeal să nu mai turbure prin protestările lor marile combinațiuni europene și aŭ obținut ne mai pomenita înăsprire a conflictului.

Iar alții, care vreaŭ ca conflictul să nu fie rezolvat, se bucură de acest rezultat și caută legături în Ardeal, pentru-ca la vreme de nevoie să poată împedecă mergerea României contra sîntei Rusii.

Iată rațiunile de a fi ale legăturilor, pe care le avem și unii și alții.

Avem noi «*Tribuniștii*» legături cu partidul național-liberal din România și nu ne sfiim a o mărturisi aceasta, fiind-că nu e nimic de ascuns în aceste legături ale noastre, nimic compromițător, fie pentru noi, fie pentru partidul național-liberal, fie pentru statul român.

Voi care stați în fața noastră, de ce vă dați silința să-ascundeți legăturile voastre cu cercurile politice din România? De ce umblați cu coșul ridicat când veniți la București? De ce vă dați silința de a nu părea ceea-ce sunteți!?

În Noembrie 1893 d-l Dr. Ioan Rațiu a fost la București și a avut o întâlnire cu d-l Dimitrie Sturdza și alta cu d-l Lascar Catargiu: a spus la toată lumea și a și putut spune ce a vorbit cu d-l Dimitrie Sturdza; n'a spus însă nici celor mai intimi soți de luptă ai săi ce a vorbit cu d-l Lascar Catargiu.

Iar puțin timp în urmă a stăruit, ca d-l Eugen Brote să-i vîndă «*Tribuna*» și «*Institutul Tipografic*».

D-l Eugen Brote i-a răspuns că n'are nimic de vîndut, și guvernul ungar a suprimat «*Tribuna*», pentru cuvîntul că proprietarul ei nu se află în țară.

Dar d-l Dr. Ioan Rațiu nu s'a mărginit la «*Tribuna*».

Prigoniți fără de răgaz, noi am fost nevoiți să ne încordăm toate puterile, să mergem cu fioroasă grabă înainte și să facem într'o di ceea-ce altfel nici în zece n'am fi făcut. Fie-care lovitură ce ni s'a dat ne-a făcut mai tari în hotărîrea noastră, fie-care pedecă ce ni s'a pus ne-a făcut mai isteți în alegerea armelor de apărare, fie-care încercare de a ne izolă ne-a împins să ne căutăm cu atât mai virtos soți de luptă. Astfel, încetul cu încetul, s'a angajat în luptă întregul popor românesc și «*Foaia Poporului*» a avut în curînd după întemeierea ei mii de abonați și eră cetită în toate colibecele românești.

Dacă om chibzuit ar fi, d-l Dr. Ioan Rațiu nu s'ar mai fi pus în conflict și cu «*băiatul*» ce a întemeiat «*Foaia Poporului*» și a preamărit atâta timp pe «*șeful*» său în coloanele ei.

Nu-î rămâneă însă decăt să o facă și aceasta.

«*Băeții*» Gheorghe Bogdan-Duică și Ioan Rusu-Șirianul sunt inițiatorii mișcării «*primejdioase*», pe care au pornit-o studenții de la universitatea din București; după instigațiunile lor s'a publicat și trimis în toată Europa «*Memoriul*», prin care s'a pornit lupta în publicitatea europeană; ei au urzit «*Liga pentru unitatea culturală a Românilor*»: sunt vrednici de lovituri.

IV.

Causele retragerii d-lui Dr. Ioan Rațiu.

Nu judec și nu osîndesc pe nimeni, ci expun faptele, pentru-ca contemporanii să le știe și urmașii să ne poată judecă pe toți.

Dacă interesați suntem noi să ne adunăm cu toții la un loc, dușmanii noștri sunt interesați să ne risipească.

În primăvara anului 1887, în ajunul venirii Maiestății Sale în Ardeal, eră lucru hotărît în «*consfăturile intime*» că lucrurile vor merge bine îndată ce eu voi fi fost înlăturat.

Ce trebuia să fac eu după-ce am aflat'o aceasta?

Cea mai mare mulțumire a vieții mele e să stau în școală, deși n'am fost pregătit pentru cariera de învățător și astfel, ca om lipsit de cuvenita *calificațiune*, nici nu pot să fac parte din «*corpul didactic*». La 1884 însă, când am plecat de la București, dedeam lecțiuni la institutul privat al d-nei Manliu, la școala, tot privată, a Societății pentru învățătura poporului român și la «*Asilul Elena Doamna*», unde repozatul General Davila mă însărcinase să predau pedagogia și limba română, iar d-l V. A. Urechia mă numise director. Numai cu mare jale m'am

despărțit de elevii și de elevele mele. Nimeni nu mă va osîndi dar, dacă voi mărturisi că nu eram mîhnit acum, când mi se cerea să mă întorc la «dăscălia» mea.

Eû, care uit toate mîhnirile când intru în clasă și nici-odată în școală nu mi-am pierdut răbdarea, nici-odată nu m'am supărat, nici-odată nu am avut nevoie să pedepsesc, eû ani de zile de-arîndul, nu numai lucrasem la Sibiiu pînă la istovirea puterilor mele, dar m'am și expus, am primit asupra mea tot odiul, m'am făcut urgisit chiar și celor mai de aproape ai mei. Vădend cum cei ce lucau alătura cu mine sunt loviți fără de milă, eram cuprins mereu de simțemîntul că trebuie să mă arunc eû în gura lupilor, pentru ca să feresc pe cei-lalți de colții lor. Om sunt, și firească eră dorința mea de repaos.

Nu credeam, ce-î drept, că lucrurile se vor schimbă în urma plecării mele din Sibiiu, dar îmi dedeam silința să conving pe amicii mei, că e în interesul cauzei să se facă încercarea aceasta.

Generalul Davila murise, dar știam că la «Asil» pot ori-și-când să mă întorc ca la mine acasă. Și, în adevăr, d-l Dimitrie Sturdza, atunci ministru de Culte și Instrucțiune publică, a fost mulțumit de hotărîrea mea de a-mi reocupa catedra, ba

mi-a făcut propunerea să primim soția mea direcțiunea, iar eu direcțiunea de studii.

Cei mai mulți dintre amicii mei însă nu voiaă să știe nimic despre hotărîrea mea de a plecã; conferența m'a ales în comitetul central executiv, iar comitetul m'a ales secretar general al sœu și m'a însărcinat să viũ la proxima ședință cu un proiect de memorandum.

Trebuia deci să rãmân și eram hotărît s'o și fac aceasta.

În «proxima» ședință însă, d-l V. Babeș ne-a făcut împãrtășirea că guvernul a luat hotărîrea de a disolvã comitetul și a propus ca comitetul să previe executarea acestei hotărîri, declarându-se el însuși disolvat. N'a fost primitã propunerea aceasta, dar comitetul și-a sistat de fapt lucrarea prin hotărîrea de a nu intrã deocamdatã în discuțiunea proiectului de memorandum. Rãmâneã numai, ca la altã «proximã» ședință fiecare dintre membri să vie cu nouã «date și acte» pentru memorandum.

În «*confãtuirii intime*» apoi, d-l V. Babeș a arãtat mai deslușit, că partidul e grav compromis prin prezența mea în comitetul lui executiv. Deși cetățean ungar, eu petrecusem timp de dece ani în «*strãinãtate*», unde aveam legãturi, și ast-fel nu mai puteam să iaũ parte la vieța politicã a patriei mele, fãrã ca să compromit «*causa*».

Atât de puternice erau resoanele aceste, încât nu numai d-l V. Babeș, ci tot odată și președintele, d-l Gheorghe Barițiu, și-a vă anunțat retragerea din comitet.

I-am adresat atunci d-lui G. Barițiu o scrisoare, prin care i-am adus la cunoștință că eu, nu numai că mă retrag, dar și părăsesc țara.

Cu toate acestea am rămas.

Posițiunea îmi era la București asigurată; proprietarul casei, în care locuiam la Sibiiu, d-l profesor Dimitrie Comșa, pusese biletul de închiriere; lucrurile îmi erau împachetate; făcusem chiar vizitele de adio: amicul meu Dr. V. Lucaciù însă, venind la Băcealu «proximă» ședință, a fost arestat pe drum, așa din senin, și din întâmplare numai fără de «datele și actele», pe care le aducea pentru memorandum.

În fața acestei situațiuni înăsprite, plecarea mea ar fi fost un fel de desertiune. Trebuia să mai aștept.

În urma retragerii răposatului Gheorghe Barițiu, comitetul era ca disolvat. El nu avuse putința de a se pronunța asupra demisiunilor date, și astfel Gheorghe Barițiu era considerat ca președinte; el însă, considerându-se demisionat, nu voia să convoace comitetul.

După multe temporisări, s'a hotărât apoi ca membrii comitetului să se întrunească la Turda

sub președința d-lui Dr. Ioan Rațiu. D-l V. Babeș a declarat că va lua și d sa parte la această întrunire, dacă nu mi se va trimite și mie convocare.

I s'a făcut pe plac, și s'a ținut apoi consfătuiri la Turda, la Cluj, ba până chiar și la Budapesta, în saloanele d-lui Dr. A. Mocsonyi: simțământul general eră că toate ar merge foarte bine, dacă n'ar fi «*intrigile*» mele la mijloc.

Aceasta eră situațiunea, când redactorul răspunzător al «*Tribunei*» a fost tras în judecată pentru un articol scris, dar nesubscris de mine. Nu se putea o mai bine potrivită ocaziune, ca să mă fac «*înlăturat*»: desi redactorul primise întreaga răspundere pentru articol, m'am dus la judecătorie și m'am denunțat ca autor al «*crimei*».

În timpul cât am lipsit eu din Sibiiu a fost pace și înțelegere atât de perfectă, încât d-l V. Babeș mi-a făcut onoarea de a mă visita în temniță și de a-mi aduce complimente de la d-nii Mocsonyi-ești.

«*Causa*» însă n'a înaintat de loc, iar după întoarcerea mea din temniță d-l Dr. Alexandru Mocsonyi și ai săi iar s'a ținut despărțit de amicii mei.

Acum nu mai stăruia nimeni să rămân, și am putut să plec spre mulțumirea tuturor.

Sunt mișei aceia, cari țin că amicii mei n'a ținut

dat cele mai grele dovezi despre dorința lor de a face mergerea împreună cu putință.

Un lucru însă nu puteau să facă: convingerile nu și le puteau sacrifica, de popor nu se puteau despărți, angajamentele luate față cu conferența nu le puteau călca, de sine înșiși nu se puteau lepăda.

D-l V. Babeș a fost ridicat în fruntea partidului; s'a folosit însă de pozițiunea sa spre a zădărnici silințele celor ce voiau să execute hotărârile conferenței.

Comitetul însă voia să meargă înainte.

S'a hotărât deci, în «*consfăturile intime*», că trebuie să mai fie înlăturați încă trei oameni: *Eugen Brote*, *Vasilie Lucaciū* și *Aurel Popoviciū*.

Acesta e rostul celei din urmă goane.

Nemernici am fi fost, dacă am fi lăsat să se facă și cu aceștia trei experiențele făcute cu mine.

Hotărîtă odată goana aceasta, guvernul ungar și cei ce primiseră angajamentul de a-i face «*serviciile amicale*» erau interesați ca totul să se petreacă fără prea mare sgomot. S'a făcut deci primul asalt spre a scoate «*Tribuna*» din mâinile «*Tribuniștilor*». D-l Dr. Alexandru Mocsonyi a cerut, ca acționar, lichidarea «*Institutului Tipografic*», deci punerea în vânzare a tipografiei și a «*Tribunei*».

Amicii mei, cari reprezentau peste $\frac{2}{3}$ din

acțiunii, au primit propunerea aceasta și au însărcinat pe săracul Eugen Brote să liciteze alături cu milionarul Dr. Alexandru Mocsonyi.

Ei bine, săracul a fost mai darnic decât milionarul, și d-l Eugen Brote, dând mai mult, a câștigat pentru noi proprietatea «*Tribunei*».

Prin aceasta, situațiunea, înăsprită după retragerea d-lui V. Babeș, a devenit și mai aspră.

Părintele V. Lucaciū a fost greu osîndit în mai multe procese de odată și purtat timp de aproape doi ani din temniță în temniță; d-lui Aurel Popoviciū i s'a făcut, lui și numai lui dintre toți tinerii universitari, un proces pentru «*Republică*»; iar d-l Eugen Brote a fost tras în judecată și pentru «*Republică*» și pentru «*Memorand*», iarăși el singur dintre toți membrii comitetului executiv.

Mai clar nu putea să fie pusă tema: *Înlăturați pe aceștia, ca să ne putem înțelege cu cei-lalți.*

Interesul nostru era deci să izolăm pe cei ce voiau să înlătore pe cei mai destoinici dintre soții noștri de luptă.

Procesele pornite de guvernul ungar erau «*monstruoase*»; trebuia deci să ne bucurăm de ele și se ne dăm silința de a-l face să le dea dimensiuni încă mai «*monstruoase*». Parola era: întreaga tinerime să se adune împrejurul lui Aurel Popoviciū, care nu e decât unul dintre exe-

cutorii hotărîrilor luate de ea; întregul popor să se adune împrejurul lui Eugen Brote, care nu e decât unul dintre executorii hotărîrilor luate conform cu stăruințele lui.

Din acest punct de vedere a fost conduse lucrările în timpul instrucțiunii.

În procesul «*Replicei*» nu am reușit, dar în al «*Memorandului*» guvernul a fost în cele din urmă nevoit să tragă în judecată cel puțin pe întregul comitet executiv.

Până aici lucrările aș mers bine; de aici înainte însă aș început să se dea pe față slăbiciunile omenești.

Acela, care știe să judece și îi cunoaște pe Maghiari, trebuia să fie convins, că așa numai de capul lor nu se avîntă ei în aceste procese «*monstruoase*». Ei nu și-aș dat, în suficiența lor nemeșească, nici-odată silința de a cunoaște țara, n'aș studiat nici-odată cestiunile ce voiaș să resolve; aș fost decî amăgiți de «*amicii*» lor Români, care, tot atît de suficienți, credeaș că Eugen Brote, V. Lucaciș ori Aurel Popoviciș pot să fie înlăturați cum fusesem eu, care n'am ținut nici-odată să nu fiș înlăturat, și că, înlăturați odată aceștia, Româniș aș să devie cei mai blegi oameni.

Tocmai de aceea puteam să fim pe deplin mulțumiți cu colosala prostie, la care l'aș împins

pe guvernul ungar, și să nu le mai facem și cheful de a intra în temniță.

După indignațiunea generală, pe care aceste procese o produsese ră nu numai în poporul român, ci tot odată și în Europa, atitudinea acușatorilor se indică prin chiar natura lucrurilor: ei trebuiau să profite de indignațiunea generală, să părăsească țara, să declare printr'un manifest adresat poporului că nu consideră pe jurații din Cluj ca judecători, ci ca violentatori, să adreseze Impăratului un nou memoriu și să se risipească prin țările apusene, ca să continue lupta ca emigrațiune de oameni ai ordinii.

În vara anului 1893 d-l Dr. Ioan Rațiu era accesibil pentru politica aceasta.

În Noembrie însă, d-sa a venit la București ca să ia înțelegere cu d-nii Eugen Brote și Aurel Popoviciu, primii emigrați.

Guvernul de aici se află în cea mai mare strîmtorare.

Acțiunea plănuită numai de aici putea să fie pornită; aici trebuia să fie «*cartierul general*»: d-nii Lascar Catargiu și Petre Carp trebuiau deci să facă tot ceea-ce le sta prin putință, ca acușatii încă neemigrați să se presente în fața juraților din Cluj, să se lepede de cei emigrați și să intre în temniță.

Silințele lor n'au rămas zadarnice: după în-

tîlnirea sa cu d-l L. Catargiu, d-l Dr. Ioan Rațiu, nu numai a devenit foarte «diplomat», ci a pornit și al doilea asalt spre a scoate «Tribuna» din mâinile «Tribuniștilor».

S'aŭ petrecut lucruri urite, pe cari nu e nevoie să le știe și tinerii, în mâinile cărora vor ajunge cele scrise de mine. Tocmai de aceea mă simt dator a mărturisi, că nu pun aceste lucruri în sarcina d-lui Dr. Ioan Rațiu, pe care l'am socotit tot-deauna și-l socotesc și acum om onorabil și doritor de bine. Ele trebuesc să fie puse în sarcina celor ce aŭ abusat de strîmtorările noastre ale tuturor, de buna credință a unora dintre noi și de fireasca lipsă de «rutină» politică a câtor-va dintre fruntașii noștri, cărora nu li se poate cere să știe, așa a prima vista, ce fel de notă represintă oamenii ca d-l Tache Ionescu ori d-l Nicu Filipescu în concertul nostru politic.

Prins odată în clește, d-l Dr. Ioan Rațiu nu putea decât să se dea după cei ce strîngeau cleștele.

După ce d-l Eugen Brote a declarat că nu are nimic de vîndut, guvernul a suprimat «Tribuna».

D-l Dr. I. Rațiu a stăruit acum ca d-l Eugen Brote să vîndă, în «interesul cauzei», Institutul și editurile lui.

D-l Eugen Brote i-a răspuns, că pune «Tri-

buna» la dispozițiunea comitetului, care nu are decât să depună o nouă cauciune, pentru-ca «*Tribuna*» să reapară ca proprietate a vre-unei alte persoane, care se află la Sibiiu.

S'a încheiat deci un contract de vânzare, act notarial, dar fictiv, în virtutea căruia firma s'a înregistrat pe numele d-lui Ioan Popa-Necşa, conducătorul zeţariei, ca cumpărător, deci nou proprietar.

D-l Dr. Ioan Raţiu, care nu ţineă să reapară «*Tribuna*», ci ca d-l Eugen Brote să nu mai fie proprietar al ei, a pus alternativa: «*Orî declarî, că ai vîndut «Tribuna» comitetului, orî ea nu va mai reapărea!*»

Ce trebuie să facă d-l Eugen Brote, care eră şi el membru al comitetului şi aveă deplină încredere în majoritatea cea mare a soţilor săi de luptă?

A făcut declaraţiunea, pentru-ca reapariţiunea «*Tribunei*» să nu mai poată fi amânată, dar a luat în acelaşi timp toate precauţiunile, ca nimeni să nu poată abusa nepedepsit de declaraţiunea stoarsă de la d-sa.

Aveţi, a şis d-sa, să-mi daţi, bani numeraţi, ceea-ce după cărţile de comptabilitate am dat eu, adecă 12.000 florini, şi al vostru e Institutul cu toate activele şi pasivele lui.

Al vostru? — Al cui? — Al membrilor actuali

ai comitetului, — adecă și al meu și al amicului
meu Popoviciu.

Fiind-că acești noi proprietari erau risipiți, purtarea de grijă pentru «Institut» și editurile lui urmă să fie încredințată d-lor Dr. Ioan Rațiu, Nicolae Cristea, Daniil Barcianu, Dimitrie Comșa și Septimiū Albini, care erau cu locuința la Sibiiū.

D-l Popa-Necșa a scris decī un act notarial, tot fictiv, prin care declară că s'a împrumutat de la acești cinci domni cu 19.500 florini, prețul «Institutului» (cu cauțiuni cu tot), și că le dă acestor creditori dreptul de a administra averea cumpărată din bani lor.

Poate să fie d-l Tache Ionescu și Ioan Gurăde-Aur, și mare chițibușar, dar după acest aranjament tot nu putea să scoată «Tribuna» de la cei cinci, dintre care patru aū adus mari jertfe și aū ostenit mult pentru ea.

D-l Dr. Ioan Rațiu a declarat decī că nu primește acest aranjament și că «Tribuna» nu va reapărea decât dacă d-l Popa-Necșa va subscrie altă declarațiune, prin care îl recunoaște numai pe d-sa singur creditor și în drept de a administra.

Vieța politică e lucru serios, și cel ce ia parte la ea e dator să-și dea silința de a se dumiri asupra celor ce se urzesc și de a află tot ceea-ce îi este de folos. Nu ne-am încumetă să

luăm de o parte la viața politică, dacă ne-am simți oameni pe care orîși-cine să-î poată trage pe sfoară.

Fiind că noi știam că «*Tribuna*» are să repara de prima Ianuarie, iar în coloanele «*Teriu*» se spune că nu va reapărea, am plecat la Sibiiu, ca să-mi dau încă odată silința de a lumina pe d-l Dr. Ioan Rațiu.

M'am încredințat că e prea târziu.

Cât pentru d-l Ioan Rațiu, înțelegerea tot ar mai fi fost cu putință; dar mai eră la mijloc și d-na Rațiu, venerabila matroană cu două fete și două surori.

«*Tribuna*» nu putea să repara, fiind că amicii mei Daniil Barcianu, Dimitrie Comșa și Septimiū Albini nu se învoiaū ca d-l Popa-Necșa să subscrie actul cerut de d-l Dr. Ioan Rațiu, iar d-l Ioan Rațiu nu permitea ca paginele, făcute gata, să fie puse în mașină mai înainte de a fi scris d-l Popa-Necșa declarațiunea cerută de d-sa.

Am înduplecat pe amicii mei să cedeze și, spre marea consternațiune a celor de la «*Tara*», primul număr al «*Tribunei*» a apărut la timp, ba chiar cu un articol scris de mine în frunte.

De ce adevă amicii mei din Sibiiu să fi stăruit, ca d-l Ioan Popa-Necșa să nu dea declarațiunea cerută de d-l Dr. Ioan Rațiu?

Abusând de declarațiunea aceasta, d-l Dr. Ioan

Rațiu comitea un act de sinucidere politică, și nu de noi avea să se plângă, ci de cei ce-l făceau să abuseze.

Mai era apoi la mijloc un lucru, de care se frâng toate chițibușeriile advocățești: d-l Dr. Ioan Rațiu a fost nevoit să subscrie la 16 Ianuarie 1894 o declarațiune, în care se dice:

«Atât în numele meu, cât și în al erediilor mei, cedez, cu deplină putere de lege, numitului comitet, compus actualmente din d-nii Gheorghe Pop de Băsești, *Eugen Brote*, *Dr. Vasilie Lucaciū*, *Demetriu Comșa*, *Septimiū Albini*, *Nicolae Cristea*, *Basiliu Rațiu*, *Iuliū Coroianu*, *Rubin Patiția*, *Dr. Teodor Mihali*, *Aurel Suciu*, *Daniil Lica*, *Dr. Daniil Barcianu*, *Dr. Gavriil Tripon*, *Dr. Vasilie Fodor*, *Gherasim Domide*, *Dr. Gheorghe Popoviciū*, *Aurel Popoviciū*, *Dr. I. T. Mera*, *Michaiū Veliciū*, *Patriciu Barbul*, *Romul de Crainic*, *Gavriil de Purcăreți* și *Vasilie Ignat*, toate drepturile mele și sarcinile mele cuprinse în obligația sus numită, și în special dreptul de a dispune, conduce și administră «Institutul «Tipografic» și toate editurile sale.»

Această declarațiune a fost dată în mâinile d-lui Eugen Brote, care rămâne adevăratul și singurul proprietar, câtă vreme vîndarea nu devieni efectivă prin plățirea prețului.

De ce adecă aveam să ne temem noi?

Chiar și după ce vîndarea devieni efectivă, noi

proprietari erau persoanele numite în declarațiunea d-lui Dr. I. Rațiu și nu mai puțin decât 16 din acești noi proprietari erau oameni care țineau și, afară de d-l Iuliu Coroianu, țin și astăzi, ca «*Tribuna*» să rămâe sub purtarea de grijă a «*Tribuniștilor*». De aceea vîndarea nici n'a devenit efectivă, căci marea majoritate a comitetului nu voia să cumpere «*Tribuna*», ci s'o scape, prin înlăturarea greutăților formale puse de guvern.

În ciuda «*obligățiunii*» subscribe, d-l Ioan Popa-Necșa se consideră decî ca fiind însărcinat din partea d-lui Eugen Brote, adevăratul proprietar.

I s'a făcut proces de presă, a fost osîndit, și guvernul iar a suspendat «*Tribuna*», de astă dată pentru cuvîntul că proprietarul ei se află în temniță.

Firma a fost decî trecută prin aceleași forme pe numele d-lui Liviu Albini.

Și d-l Albini se consideră însă tot ca fiind însărcinat din partea d-lui Eugen Brote, care dispunea, tot ca mai înainte, și în ceea-ce privește personalul de redacțiune. Ca tot-deauna, veniturile erau întrebuintate pentru acoperirea cheltueleur de redacțiune și de administrațiune, și deosebirea eră numai că *deficitele* nu erau acoperite numai de «*Tribuniști*», ci și din contribuiri făcute de întregul partid, ale cărui organe erau «*Tribuna*» și «*Foaia Poporului*».

D-l Liviū Albini și redactorii **aveau din partea** d-lui Eugen Brote însărcinarea să stea **întru toate** la dispozițiunea d-lui Dr. Ioan Rațiu, **șeful partidului**, și să nu atingă susceptibilitățile lui prin atacuri îndreptate contra guvernului din România, dar să bage bine de seamă ca nu cum-va **șiarul** să fie întrebuintat pentru propagarea ideilor, care tot-deauna au fost combătute în coloanele lui.

Aceasta era situațiunea în ajunul marelui proces al «*Memorandului*».

D-l Dr. Ioan Rațiu era atât de bine stăpân, încât opriă publicarea articolelor trimise de d-l Eugen Brote pentru «*Tribuna*», și în același timp se lucra, atât pe sub mână, cât și prin coloanele **șiarelor conservatoare** din România, precum și în ale «*Dreptății*», în ale «*Telegrafului Român*» și ale «*Gazetei Transilvaniei*», pentru discreditarea d-lui Eugen Brote, *desertorul*.

Ruptura definitivă s'a făcut la Cluj, în fața Curții cu jurați.

Ademeniți prin asigurări false, amăgiți prin fel de fel de promisiuni ori silințe, prin presiuni morale, cei mai mulți dintre acușați s'au dus cu voe bună la Cluj. Unii dintre dînșii nu credeau că Maghiarii vor îndrăsni să-i osîndiască, alții s'au lăsat să fie amețiți de ilusiunea unei apropiate grațieri, iar alții nu se speriau de martiriū.

Destul că s'aũ dus și aũ intrat în marea halima, ce se numește «Procesul Memorandului».

Eũ sunt om cu cap vîrtos, și nu odată mi s'a întîmplat să staũ la masă, lucrând întins, peste 20 de ceasuri, omorîndu-mi foamea cu cafele și cu țigări. Trebuiã s'o fac și am făcut'o. La Cluj însă, am stat o ȓi pe banca acusaților, am stat și a doua ȓi înainte de amiaȓă-ȓi, dar după amiaȓă-ȓi am declarat că renunț la dreptul de a mă mai apêrã. Atât fusesem de hãrțuit, prin atâtea porniri de indignare trecusem, atît trebuise să staũ cu mintea încordată, încât în cele din urmã singurã tãcerea mă mai puteã feri să nu-mi pierd bunul cumpêt și nu să fac orĩ să nu dic lucruri, prin care să mă arãt de o potrivã cu cei adunați în fața mea.

Oamenii aceștia aũ stat nu douê, nu patru, ci, lucru monstruos, opt-spre-ȓece ȓile pe banca de acusați. I-aũ ținut anume atît și i-aũ hãrțuit mereũ, pentru ca să-i oboseascã, să le istoveascã puterile și să-i ducã la starea sufleteascã, în care omul se resemneazã și se dã de gol, spuind ceea-ce nu vrea să spunã. Nu s'aũ dat de gol, fiind-cã erau toți oamenii cu inima curatã, cu gãnduri bune, cu intențiuni leale, fiind-cã n'aveã nici unul pe sufletul lui cevã ce ar fi putut să-l compromitã orĩ să arunce vre-o umbrã asupra lucrãrii noastre.

S'aũ folosit însã demonii eșii din mijlocul nostru de această oboseală sufletească și le-aũ șoptit la ureche: *«Acum e momentul oportun: lepãdați-vẽ de Brote, aruncați toatã vina asupra lui, desemnați-l pentru urgia comunã, presentați-l drept cap al tuturor rãutãților, cãci numai așã veți puteã scãpã!»*

Ast-fel aũ fost pãnã chiar și cei mãi iubiți dintre prietenii noștri împinși sã contribue la scenele dureroase, care aũ produs o atãt de uritã impresiune asupra tuturor bine-voitorilor noștri, și abia dupã-ce s'a produs impresiunea aceasta d-l Dr. Ioan Rațiu a cetit în fața juraților obosiți declarațiunea, care n'aveã rostul ei decãt fiind fãcutã de oameni ce n'aũ voit sã se presente.

E greũ sã-i spui judecãtorului cã nu-l recunoști, dupã-ce timp de mãi mult de douẽ sãptãmãni ai stat în fața lui.

Dar, în sfîrșit, tot mãi bine erã sã se facã cel puțin acum declarațiunea.

În mintea orĩ-și-cãruĩ om cu judecatã trebuia sã se producã impresiunea, cã în urma procesului d-l Eugen Brote erã isolat, respins chiar și de cei mãi bunĩ dintre amicii sãi. Nu erã acesta adevãrul, dar așã trebuiaũ sã parã lucrurile. De aceea nu pot sã fie certați de pripire nici cei ce îl credeaũ pe d-l Dr. Ioan Rațiu acum destul de tare, ca sã facã cel din urmã pas pentru înlãturarea d-lui Eugen Brote.

D-l Dr. Ioan Rațiu a fost nevoit să facă pasul acesta încă fiind în temniță.

După declarațiunea dată de d-l Dr. Ioan Rațiu, nimeni fără de mandat primit din partea persoanelor numite în acea declarațiune nu poate lua de la d-l Liviū Albini administrațiunea «Institutului» și a editurilor lui.

D-l Dr. Rațiu trebuiă decî să aibă un asemenea mandat.

D-l Ioan Rusu pornise o «colectă» pentru ridicarea unui monument la mormîntul lui Avram Iancu. S'aũ adunat câte-va mii de florini, pe care le primise d-l Liviū Albini.

Guvernul a oprit «colecta» și a dispus sechestrarea banilor. Când eră însă să se facă sechestrarea, banii se aflaũ în mînile altei persoane, de la care guvernul ungar nu poate să sechestreze nimic.

«Pericol, — a strigat acum d-l Dr. Rațiu, — guvernul are să sechestreze «Institutul», care e considerat ca avere privată a d-lui Liviū Albini. Trebuie să luăm măsuri ca să asigurăm averea națiunii!»

Membrii din temniță ai comitetului aũ dat decî Părintelui Nicolae Cristea, care atunci se întorcea acasă, însărcinarea de a pune, în virtutea «obligațiunii» date de d-l L. Albini, sechestrul

pe «*Institutul Tipografic*», pentru-ca să previe o eventuală sechestrare din partea guvernului.

Părintele Cristea n'a usat de această însărcinare, fiind-că n'avea nevoie s'o facă, după-ce se încredințase că nu există pericolul prevădut de d-l Dr. Ioan Rațiu.

D-l Dr. Ioan Rațiu a făcut'o, și fără ca să fi primit vre-un mandat.

Acum, după ce se întorsese cu nimbul de «martir» din temniță, d-sa eră socotit destul de tare pentru-ca s'o poată face și asta.

Știa d-l Dr. Ioan Rațiu că învoiala de cumpărare nu fusese executată și că «*Institutul Tipografic*» și editurile lui tot ale d-lui Eugen Brote sunt; dar proprietarul acesta e **desertor** și nici nu vrea, nici nu poate să se prezente la judecătoria «*competentă*», ca să-și reclame drepturile.

E lucru de necrețut! Am toate actele justificative în mâna mea și tot nu-mi vine să cred ceea-ce scriu.

Ne înțelegem, în cea mai intimă confidență, ca să punem la cale un șir de acte pentru înlăturarea pedecilor puse de guvern, și vorbim ađi în auđul tuturoră despre aceste acte.

Dece «fruntași naționali», care se află în temniță, de unde nimic nu poate să iasă fără de visa directorului, urzesc un fel de complot, spre a

eludă o măsură luată de guvern, și subscriu un act de cea mai secretă natură: până chiar și de acest act s'a făcut abus, până chiar și acest act a fost dat publicității.

Mă opresc aici, pentru-ca să trec la o altă cestiune de cea mai mare importanță actuală.

Au trecut peste doi ani de zile, de când d-l Dr. Ioan Rațiu lucrează ca să *înlătoreze* pe câțiva dintre soții săi de luptă și ast-fel să desorganizeze partidul, în fruntea căruia se află.

Ce trebuiă să facem noi, care o știam aceasta și nu ne îndoiam despre bunele dispozițiuni ale bărbatului, pe care-l socotisem vrednic de a fi ridicat în fruntea partidului?

Neavând putința de a-l scoate din strîmtora-reă în care se află și de care alții abusaū spre a-l silui, noi ne-am dat toată silința de a-l ajuta și de a-l feri de prea mari greșale.

I-am făcut, înainte de toate, tot-deauna pe plac, pentru-ca să n'aibă ocasiune de a se supăra; ne-am supus și nu ne-am supărat nici-odată, orî-și-ce ne-ar fi făcut.

În anul 1893, când cu conflictele sângeroase de la *Scărișoara* s'a publicat în «*Voința Națională*» un articol subscris de mine și intitulat «*Moții și Maghiarii*». Voind să arate că vederile expuse în acel articol sunt și ale lor, Moții au hotărît să-mi trimită o deputațiune, care să-mi presinte

o adresă de mulțumire. Albumul pentru această adresă a fost comandat la Viena și e nu numai frumos, ci tot-odată și scump. Adresa e scurtă, simplă și scrisă de tot ce se știe om de frunte în Munții Apusenți. Pe dvasca albumului sunt gravate într'o placă de platină așezată în decorațiune de aur masiv din Munții Apusenți vorbele «**Moții pentru Slavici**».

Iată adresa :

Ilustre Domnule,

Munții Apusenți în tot-deauna au fost leagănul mișcărilor naționale. Iar bărbaților, care pentru popor au luptat, dragoste mare le-au păstrat.

Cu peana Domniei Tale ageră și inima caldă luptând pentru binele poporului român, ai drept la iubirea tuturor Românilor.

Prin studiul Domniei Tale «Moții și Maghiarii», publicat în foile noastre fruntașe, cinste și folos mare ne-ai făcut, în deosebire nouă Moșilor.

Ne împlinim o datorie plăcută, aducându-ți prin aceasta cea mai sinceră mulțumire și urări de bine.

Să trăești încă mulți ani, ca podoabă a neamului românesc și Moșilor un prieten slăvit.

Munții Apusenți, în 1 Decembrie v. 1893.

Michail Andreica, proprietar în Câmpeni, fost tribun în anii 1848—49, membru ordinar pe viață al Asociațiunii transilvane, membru fondator al fondului de Teatru român.

Alexandru Filip, avocat, directorul băncii «Auraria», directorul de mine, directorul subdespărțământului XIII al Asociațiunii transilvane și membru fondator al aceleia,

~~președintele~~ revirului montan Zlatna-Bucium, președintele clubului partidului național din Abrud-Roșia, proprietar de mine.

Clement Aiudeanu, fost tribun în anii 1848—49, decorat cu crucea de aur și cu medalie de aur, învățator pensionat și proprietar în Câmpeni.

Candin David, proprietar și director de mine.

Nicolae Macaveiū, proprietar de mine.

Aurelian Danciu, director și proprietar de mine.

Aviron Macaveiū, proprietar mare de mine.

Alexandru David, proprietar de mine.

Ionuțiu Nicolae, proprietar mare de mine.

Vasile David, proprietar de mine.

Ioan David, student în drept.

Simion Ciura, proprietar de mine.

Ioan Babuțiu, preot gr. cat.

Sofia Babuțiu.

Aurel Al. Lazăr, comerciant.

Ioșif Ciura, paroch și vice-protopop onor. gr. cat. în Bucium-Șeasa.

Ioan Cosma, proprietar de mine.

Ioan Munteanu, învățator.

Moise Macaveiū, proprietar de mine.

Ioan Naicu, proprietar de mine.

Ioan S. Macaveiū, proprietar de mine.

Maria David.

Sabina David.

«Dumnezeu ni te-a dat Bănățean Român adevărat,
Dumnezeu îți va ajuta în gigantica lupta ta,
Să-ți vezi mântuită nația ta asuprită,
Inima-ți liniștită și de Români în veci pomenită».

Nicolae Băieșanu,
preot român în Bucium-Isbita.

- Elena Băieșanu, preoteasă.
- Pamfilu Băieșanu, practicant montan.
- Nicolae Jurca, proprietar de mine.
- Simion Crisnic, proprietar de mine.
- Nicolae Adamoviči, preot gr. or. în Bucium-Poeni.
- Eva Adamoviči, preoteasă în Bucium-Poeni.
- Gheorghe Lupu, teolog absolut.
- Iancu Nicolae, proprietar de mine.
- Alexandru Jurca, proprietar de mine.
- Ioan Bogdan, proprietar.
- Lazăr Ceteraș, proprietar de mine.
- Gh. Prația, proprietar de mine.
- Macaria Costinaș, proprietar.
- Nicolae Țandărău Dubiciu, proprietar de mine.
- Gheorghe Popa, proprietar.
- Gheorghe Toma, miner.
- Gherasim Băieșanu, miner.
- Ican Jurca, proprietar de mine.
- Dumitru Jurca, proprietar de mine.
- Elena Jurca.
- Alexandru Danciu, paroch în Bucium-Sat.
- Ceteraș Gheorghe, proprietar de mine.
- Nicolae Bembea, proprietar.
- Ioan Țandărău, proprietar de mine.
- Moise Prația, metalurg.
- Alexandru Lupu, proprietar de mine.
- Simion Lupu, proprietar de mine.
- Gheorghe Lupu, învățător.
- Anania Boldor, învățător.
- Dumitru Bodea, proprietar de mine.
- Ioan Toma, proprietar.
- Traian Danciu, comerciant.
- Teodor Sêrbu, proprietar în Cărpiniș.

Carolina Sêrbu, născ. Fodoreanu.

Ayram Sêrbu, din Cărpiniș, cleric an. III în Sibiu.

Ioan Todescu, paroch rom. gr. orient. în Bucium-Cerbu. proprietar și director de mine, asesor al scaunului proto-presbiterial și deputat al sinodului proto-presbiterial, membru pe viață al Asociațiunii transilvane pentru cultura și literatura poporului român.

Ilariu Todescu, student.

Iosif Câmpeanu, cantor și proprietar de mine.

Alexandru Danciu, proprietar.

Valeria Todescu, școlăriță.

Moise Danciu, proprietar.

Dumitriu Todea, proprietar de mine.

Ioan Brătianu, proprietar.

Ioan Mostiu, proprietar.

Simion Tomuși.

Gheorghe Tomuși, proprietar.

Gheorghe Crișanu, proprietar de mine.

Gheorghe Țap, proprietar.

Danciu Nicolae, proprietar.

Ioan Macavei, proprietar.

Alexandru Macavei, proprietar de mine.

Alexandru Tuhuț, inspector de mine.

Moise Ionuțiu al lui Gheorghe, miner.

Dumitru Toma, proprietar în Cărpiniș.

Simion Jäger, proprietar.

Ioan Danciu, director de mine.

Alexandru Ciura, paroch în Abrud.

Romulus Gritta, director și posesor de mine în Roșia Montană.

Aureliu St. Șuluțiu, funcționar de bancă.

Basiliu Ciobanu, director și posesor de mine în Cetatea Romanilor.

- Dr. Laurențiu Popp, avocat în Abrud.
Ioan Sêrbu, proprietar.
Iosif Groffu, comerciant în Abrud.
Elena Groffu.
Gheorghe Balomir, proprietar și industriaș.
Corneliu Munteanu, învățător român în Abrud.
Solomon Coroiu, învățător.
Terențiu Giurchescu, croitor în Abrud.
Radu Jantea, preot român în Sohodol.
Aureliu Ciura.
Ioan Cioica, proprietar.
Iuliu Muțiu, măsar și proprietar.
Simion Grecu, proprietar de mine.
Zacharia Cioara, proprietar.
Iacob Străjanu, pictor și desemnator, angajat poștal
și teleg. în pensiune.
Dionisiu Jellea, faur
Alexandru Tuhuț, proprietar.
Gheorghe St. Șuluțiu, pielar și proprietar.
Simion Bistraia, miner.
Artemius Mărculescu, proprietar.
Petru Chendi, păpucar.
Petru Macaveiu, proprietar de mine și funcționar.
Alexandru Drumaru, funcționar.
Ioan Herța.
Gheorghe Cosma.
Iosif Barra, proprietar.
Teodor Vitca, pantofar.
Iosif Draia, proprietar.
Gheorghe Mârza, cismar în Abrud.
Nicolae Moldoveanu.
Ioan Deoanca, proprietar.
Ioan Popp, proprietar.

- Alexandru Balta, proprietar.
 Petru Nicola, preot român în Vidra-de-jos, din familia lui Horia.
 Ioan Todea, paroch gr. or. în Albae.
 Teodor Bursu, preot în Scărișoara.
 Iuliu Pitic, învățător român și casier la banca «Munteana» din Ofenbaia.
 Dr. Basiliu Preda, avocat.
 Sabina Preda.
 Romul Furdui, proto-presbiter gr. or.
 Ana Furdui.
 Vasile Chirtop, fost magistrul poștal și telegrafist rom. ung. proprietar în Câmpeni.
 Ioan Matora, preot gr. or. în Câmpeni.
 Octavia R. Matora, preoteasă.
 Michail Contes, preot, învățător gr. or.
 Enea Iuliu Gherasim, comerciant.
 Michail Matora, proprietar în Câmpeni.
 Iuliu Poruțiu, paroch gr. cat. român, membru ordinar al Asociațiunii transilvane pentru lit. și cult. poporului.
 Domnica Chirtop.
 Teodor Mucea, econom.
 Ioan Bota, econom.
 Dumitru Stan, econom.
 Boncuțiu Ioan, econom.
 Nicolae Boncuțiu, măsar.
 Michaiu Mihon, econom.
 Vasile Corchiș.
 Vasile Vesea, bărdăș.
 Avram Napău, bărdăș.
 Gheorghe Tuhuțiu, lemнар.
 Nicolae Muntea, econom.
 Teodor Bota, econom.

- Vasile Petrușe, butnar.
Constantin Mihon, econom.
Michaiu Olariu, zidar.
Mucea Nicolae, morar.
Napău Ioan.
Boncuțiu Nicolae, bărdaș.
Bota Iosif.
Boncuțiu Gheorghe, econom.
Iosif Stan, fleșer.
Corchiș Nicolae, econom.
Nicolae Vesa.
Mihon Gheorghe, econom.
Mocan Teodor, din Scărișoara.
Ioan Gligor, preot gr. or. în Ponorel.
Gheorghe Scrob, paroch gr. or. în Secătura.
Iosif Arieșianu, preot gr. cat. în Certege.
Bara Gheorghe, econom în Secătura.
Nicolae Coroiu Ponoreanu, preot român gr. cat. în Po-
norel.
Basiliu Leah, fost dubaș în anii 1848—49.
Ioan Mihețiu, econom.
Ioan Șoica, ciubărar.
Ioan Ciama, econom.
Nicolae Leahu.
Michaiu Leahu, ciubărar din Vidra Iancului.
Ioan Ciama al lui Gavrilă.
Ana N. Gomboș.
Michail Gomboș, proprietar și membru pe viață al Aso-
ciațiunii transilvane.
Nicolae Leahu.
Adam Trifonescu, comerciant.
Teodor Badău, vigil silvanal.
Grigore Iosif, cantor.

- Nicolae Cristea.
 Simion Chira.
 Toader Ciama.
 Michaiŭ Răsiga.
 Constantin Gavra.
 Vasile Gavra.
 Gheorghe Gligor.
 Petru Miheș
 Michaiŭ Bădău, ciubărar.
 Nicolae Gligor.
 Nicolae Chira, econom.
 Ștefan Pogon.
 Iosif Șoica.
 Nicolae Avram.
 Ioan Răsiga.
 Constantin Lazăr, econom.
 Vasile Ciama.
 Gavril Bedu, fost gardist.
 Gheorghe Gligor.
 Ștefan Jude, ciubărar.
 Ioan Jude.
 Vasiliŭ Gomboș, paroch. gr. or. în Vidra-de-sus.
 Maria Gomboș, născ. Patiția, preoteasă.
 Iosef Gomboș, cleric absolut, proprietar, delegat la conferența națională, membru ord. al Asociațiunii transilvane.
 Teofil Gomboș, econom.
 Constantin Cotișel, preot român gr. or. în Certege.
 Gheorghe Zăhuțiŭ, măsar.
 Petru Gaița, econom.
 Nicolae Zăhuțiŭ, econom.
 Constantin Coreheș, econom.
 Nicolae Necșiŭ, econom.
 Gaița Petru al lui Gheorghe, econom.

- Andreșiū Nicolae, econom.
 Gheorghe Plic, econom.
 Ioan Anca, econom.
 Nicolae Gaița, econom.
 Constantin Marcu, econom.
 Manoil Borle, econom.
 Constantin Zăhuțiū, econom.
 Ioan Costea, econom.
 Gheorghe Arieșeanu, econom.
 Nicolae Cotișel, proprietar.
 Sofia Cotișel.
 Alexandru Papiū, preot gr. cat.
 Carolina Balea.
 Sofia Marcu.
 Alexandru Daraban, jude reg. în pens. și membru ord.
 al Asociațiunii transilvane pentru cultura pop. român.
 Eugenia Simu, Cluj / Central University Library Cluj
 Lucreția Papiū.
 Romul Marcu, preot grec.-cat.
 Nicolae Corcheș Moțul, învățător român gr. or. și pro-
 prietar în Câmpești.
 Petru Simu, preot gr. cat.
 Demetru Goia, preot grec. or. în Sohodol.
 Ioan Danciu, proto-presbiter, director executiv al băncii
 naț. rom. «Munteana».
 Avraam Cioranu, paroch român gr. or. în Lupșa.
 Nicolae Pitic, paroch în Muncel.
 Moise Manovici, proprietar în Cărpiniș.
 Rafila Manovici.
 Gherasim Coroiu, proprietar în Cărpiniș.
 Nicolae Dionca, fecior de căpitan din 1848, ferar în sa-
 tul lui Cloșca și Crișanu.
 Simion Găldău.

Dumitru Găldău, proprietar în Cărpiniș.
Rafila Dionca, născ. Manovicî.
V. Burianu, proprietar în Cărpiniș.
Dumitru Manovicî, proprietar în Cărpiniș.
Ioan Gligor, paroch gr. or. în Virtop.
Sofia Gligor, preoteasă.
Petru Manovicî, proprietar.
Nicolae Coroiu.
Augustin Meteșiu, paroch gr. cat. în Cărpiniș.
Elena Dogaru.
Nicolae Dogaru, proprietar în Cărpiniș.
Simion Coroiu.
Letiția Dogaru.
Nicolae Macaveiș al Huhului, miner.
Ioan Hudriciș al lui Gheorghe, econom.
Poșogan Gheorghe.
Ioan Danciu, proprietar în Cărpiniș.
Antoniș Bistraș, nobil din Bistra.
Sofia Bistraș.
Spiridon Găldău.
Avram Poșogan, proprietar în Bistra.
Ilie Danciu.
Iosif Danciu.
Petru Sêrbu.
Moise Sêrbu.
Nicolae Sêrbu, proprietar în Cărpiniș.
Elisaveta Sêrbu.
Minerva Sêrbu, din Cărpiniș.
Letiția Sêrbu, din Cărpiniș.
Aurelia Sêrbu, din Cărpiniș.
Ionișă Sêrbu, din Cărpiniș.
Teresia Oros, din Cărpiniș,
Nușu Mușă a Onului, econom.

Scrob Constantin.

Șoitu Ioan.

Constantin Găldău.

Petru Pripon, din Cărpiniș.

Sofia Balea.

Petru Balea.

Vetuța Balea.

Vasile Bumbuț, preot în Sartăș.

Teodor Costache Duduc, econom.

Familia lui Simion Coroiu :

Simion Coroiu, proprietar în Cărpiniș;

Elisaveta Coroiu, născ. Pripon, nepoata fabricantului tunurilor de lemn de la 1848 Simion Pripon din Cărpiniș;

Sabina Coroiu ;

Nicolae Coroiu ;

Maria Coroiu ; Cluj / Central University Library Cluj

Zamfira Coroiu ;

Petru Coroiu ;

Sofia Coroiu ;

Eugen Coroiu ;

Sabin Coroiu ;

Lina Coroiu ;

Nicolae Coroiu ; și

Gavrilă Coroiu.

Sabin Nicoară.

Lucreția Nicoară.

Ioan Pripon.

Nicolae Colda a Pauchei, băieș.

Antoniū Faur.

Ioan Andraș, proprietar.

Toader Toderaș.

Rafila Toderaș.

Saveta Toderaș.
Avram Toderaș,
Dumitru Toderaș.
Moise Șoit.
Toma Cucu.
Ioan Oprișa.
Chirilă Vasilie.
Gavril Rancea.
Pompiliu Pitic, maestru pieptar.
Vasiliu Ionicu
Alexandru Birău.
Vasiliu Ciaba, musicant.
Ioan Sêrbu, maestru pantofar.
Andrei Stoița, morar.
Ioan Oprișa, maestru bărdaș.
Nicolae Iosif, băieș.
Andrei Rancea.
Vasile Fodorean, învățator.
Ioan Epure, econom.
Laurențiu Danciu, maestru pantofar.
Vasile Pleșa, învățator.
Nicolae Meteșan al lui Ioan, econom.
Oprișa Nicolae, băieș.
Vasile Gan, preot în Sălciva-de-sus.
Eutimiu Frăsilă, preot în Sălciva-de-sus.
Ioan Pașcu, învățator în Lupșa.
Nicola Fodoreanu, învățator și contabil în Ofenbaia.
Aurel Bran, preot gr. or. în Cioara-de-sus.
Vespasian Onițiu, comerciant.
Gherasim Lazăr, primar în comuna Cioara.
Hențea Demetru, vice-notar în Ofenbaia,
Victoria Onițiu.
Petru Goșa, notar cercual în Lupșa.

- Vasilie Russ, proprietar în Ofenbaia.
Andreiŭ Candrea, preot gr. cat.
Filimon Panța, primar în Muncel.
Ioan I. Gall, student.
Hosda Filip, proprietar în Muncel.
Sava Onițiu.
Roma Popp.
Teodora Candrea.
Ioan Gherman, învățător și catechet în Brad, membru
al Asociațiunii transilvane.
Matias Vlach.
Petru Cioflica, croitor în Brad.
Teodor Orlean, teolog absolut.
Brădean Simion.
Nicolae Faur.
Avesalon Faur, ciobotar.
Bulc Petru, proprietar
Ioan Stanciu, arendaș.
Emil Popp, curelar.
Maria Stanciu.
Nicolae Gherman, păpucar.
Adam Grof, păpucar în Brad.
Coțoiu Ștefan.
Ioan Golda, econom în Brad.
Golșca Gheorghe.
Avram Popa, primar în Hățegauŭ.
Toma Oșel, întreprindător.
Valerian Cioran, maestru lemnar.
Giurgiu Militon, măcelar.
Giurgiu Maria.
Nicolae Obedu, comerciant, proprietar.
Nicolae Sêrbu, maestru zidar.
Ioan Matias, primar.

Ioan Drimbăreanu, maestru zidar.
Nicolae Florea.
Ioan Luca, învățător.
Sofia Gherman, proprietară și învățătoareasă, și fiil:
Horațiu Cato Gherman, student;
Dante Gherman; și
Joe German.
Adam Bolcu, econom.
Ilie Călamariu.
Ioan Moise, zidar.
Feier Aron, proprietar mare.
Ioan Veselie.
Otilia Boneu, profesoară.
Vasile Z. Boneu.
Vasile Damian, proto-presbiter.
Lungu Teodor, primar.
Gligor Costin, proprietar.
Floruța Petru.
Teodor Dușenescu, proprietar în Mesteacăn.
Ilie Zena, tâlpar.
Bogdan Ioan.
Golcea Lazăr, econom.
Aron Radu, ciobotar.
Popa Teodor, econom.
I. Anghel, proprietar mare.
Luca Nicolae, tâlpar.
Copos Gheorghe, maestru.
Pascu Bordea, econom.
Constantin Costin, mare faur.
Ioan Russu, preot.
Ometa Ilie, proprietar.
Văduva Sofia Tiulescu, proprietăreasă.
Nicolae Florea, preot.

- Alexandru Marcu al lui Șandor, băieș și econom.
Ioan Cuteanu, proprietar.
Dr. Pavel Opișa.
Valerica Moldovan.
Adam Irhașiu, comerciant.
Virgilia Lazăr.
Nicolae Stanca, proprietar.
Ermina Irhașiu.
Gheorghe Drăganu, preot gr. or. în Băița.
Gheorghina Drăganu, preoteasă.
Iuliu Elea Cosma, preot român gr. or., director de mine,
membru în congregațiunea comitatensă.
Lucreția Popescu.
Ana Stanca.
Petru Stanca, croitor.
Valeria Popescu.
Nicolae Păcurariu, proprietar în Selistea Zarandului.
Silvia Păcurariu.
Nicolae Popa, preot gr. or. și proprietar.
Maria Lazăr.
Avram Groza, învățător și proprietar.
Lucreția Pop. preoteasă.
Ioan Lupu, proprietar.
Eufrosina Băcillă, preoteasă.
Dionisie Mateeș, învățător.
G. Perian, pedagog absolut.
Avram Glava, învățător în Seliste.
Ioan Moga, plugar.
Sebastian Stanca, teolog absolut.
S. Băcillă, paroch în Ormindea.
Gavril G. Simedrea, presbiter și învățător gr. or. în
Zdrapți, membru al Asociațiunii transilvane pentru lite-

ratura și cultura poporului român, născut în satul Blăjeni,
onsăngean al martirului Micula Bibarțiu (1784).

Nicolae Necșa, învățător.

Silvia Simedrea, preoteasă

Gherasim Groza, proprietar.

Ioachim Comșa, paroch.

Andreiū Iacob, econom.

Iosif Mateiū, cantor.

Petru Perian, paroch gr. or.

Dr. Zosim Chirtop, candidat de avocat.

Antonie David, maestru.

Rudolf Ivanovič.

Nicolae Pop, preot gr. or. și membru ord. al Asociațiunii
transilvane pentru literatura și cultura poporului român.

Lazăr Simu, măcelar.

Romul Coloja.

Avram Petru, jurat comunal.

Niculae Ștefan, băieș.

Alexandru Teleguțu.

Gheorghe Pleșa, băieș.

Nicolae Moraru.

Teodor Vâjdea, băieș.

Furdui Gheorghe.

Alexandru Furdui, învățător gr. or.

Gheorghe Anca, paroch gr. or. ortodox în Soharu.

Ilie Vasiu.

Grațian Cioran, faur.

Ioan Manovič.

Gheorghe Gherman.

Nicolae Jurca.

Gheorghe Bursu, primar comunal.

Carol Faur.

Jurca Nicolae.

Teodor Anca.
Gheorghe Pripon, econom.
Gheorghe Anca, econom.
Ioan Cenușa, băieș.
Ioan Felea, econom.
Gheorghe Felea, paroch greco-oriental.
Dumitru Vâjdea, econom.
Gheorghe Felea, pedagog.
Solomon Danciu, cărăuș.
Nicolae Felea.
Nicolae Moldoveanu, băieș, econom.
Ioan Cioara, econom
Gherasim Sicoe, proprietar.
Ioan Cioara (Mărgineanu), econom.
Gheorghe Ivașcu, comerciant.
Petru Furdui, econom.
Ana Ivașcu. Cluj / Central University Library Cluj
Eugenia Ivașcu.
Niculae Cioara (Mărgineanu), econom.
Maria Popp.
Avram Sicoe.
Felea Simion.
Brutus Ivașcu.
Sodal, comerciant.
Teodor Furdui, econom.
Alexandru Ivașcu, pălărier.
Ionuțiu Șoit, econom.
Snop Nicolae.
Clement Câmpeanu al Lupului, econom.
Leahu Gheorghe, băieș.
Ilie Poenaru.
Pătruș Mecea, băieș.
Crisnicu, econom in Michăleni.

- Ioan Vișa, proprietar.
Iuliana Vasîu, proprietară.
Minodora Tiulescu.
Petru Popovici, paroch și administrator protopopesc.
Silvia Popovici, născ. Pușcariu
Virginia Pușcariu.
Vasilie David, curelar
Simion Popescu, cismar.
Ioan Munteanu, morar.
Simion Faur, proprietar de mine.
Ionuțiu Gyöngyösi, băieș.
Dionisiu Șuluțiu, pălărier.
Iosif Creț, băieș.
Bara Șandor, bugnar.
Gheorghe Tuhuț, păpuțar.
Nicolae Moldovan, băieș din Abrudsat.
Nicolae Drumaru, pielar.
Dionisiu Moldovean, băieș.
Cobori Gheorghe, plevar.
Ioan Fier, miner.
Ionuțiu Neagu, băieș.
Alexandru Fier, miner.
Neti Sêrbu.
Iosif Cobori, cismar.
Alexandru Socaciu, miner.
Moldovan Simion, băieș.
Simion Dandea, proprietar de mine.
Pêtru Șuluțiu, băieș.
Zlătneanu Vesalon, băieș.
Dionisiu Marțius, curelar.
Vasilie Zlătnean, băieș.
Alexandru Sabo, băieș.
Gheorge Sabo, băieș.

Mladin Peti, măcelar.
 Gheorghe Becsa, miner.
 Petru Popovici, băieș.
 Teofil Faur, comerciant.
 Nicolae Marcu, miner.
 Ioan Iancu al Florii, miner.
 Ioan Marțius, cojocar.
 Solomon Sturza, econom.
 Samuil Moldovan, miner.

Pripon Gheorghe		Nepoți ai lui Simion Pripon, fabricant de tunuri de lemn la 1848 în Cărpiniș.
Nicolae Pripon		
Ioan Pripon		
Gheorghe Pripon		

Dănilă Găldău, proprietar în Cărpiniș, din neamul lui Cloșca.

Teodor Găldău, proprietar în Cărpiniș, din neamul lui Cloșca. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Petru Găldău, proprietar în Cărpiniș, din neamul lui Cloșca.

(În popor numele colectiv al acestora este Cloștești. Casa lui Cloșca a fost ereditată și împărțită materialul din ea Dănilă Găldău și Petru Găldău.)

Antoaneta Fodor, născ. Ivașcu.

Dr. Vasile Fodor, avocat.

«E o melodie sacră, dulce și armonioasă în concertul prosaic al vieții, când mai mulți inși pot să se grupeze și să lucreze împreună, anii de-arindul, pentru realizarea unui ideal, și armonia, concordia, dragostea frățească dintre ei să nu fie conturbată nici pentru un moment.

«Idealurile nobilitează sentimentele, reduc egoismul între marginile prescrise de judecata rece, fac ca inimă multe să bată la un fel, capete multe la un fel să judece.

«Aci e secretul sunetelor armonioase în viață, sunete ce

atât de cu drag le ascultă omul, chiar și când ne vin ca un ecoî din depărtare.

«Solidaritatea basată pe principii nealienabile face minună, iar unirea făcută mai mult pentru ochii lumii și cu reserve e stavila de frunte pentru orî-ce triumf, ea însemnează stagnare.

«Apostoliî nu de aceea aî învins lumea veche, pentru-că aî fost mulți—ci pentru-că ei aî avut zel și inimă, s'aî identificat cu cauza ce o represintaî; la ei totul era esență.

«Esență să fie și la noi!»

Dr. Alexandru St. Șuluțiu,
medic cercual

Gr. Sima al lui Ioan.

Am reprodus adresa aceasta până în cele mai mici amănunte ale ei, pentru-ca orî-și-cine să se îndrepteze că nu eră în ea nici o notă discordantă, nimic primejdios, nimic ce-ar fi putut compromite pe cine-va în lumea aceasta.

Iu urma unui act de violență săvîrșit de autoritățile publice maghiare, atențiunea generală se îndreptase asupra Moșilor, despre care mulți vorbiaî fără ca să î cunoască. Eû, care-î cunosc, m'am simțit dator să spun adevărul asupra lor, pentru-ca atât bine-voitoriî, cât și rău-voitoriî lor să știe ce sunt și cum gîndesc ei. Am avut singura mulțumire, la care rîvnește sincerul scrutător de adevăr: Moșii s'aî ridicat cu toții, pentru-ca într'un glas să mărturisească că bine am exprimat simțemintele și cugetările lor.

Ce urmă de aici?

Urmă ca toți cei ce vor să-î cunoască pe Moți să citească articolul publicat de mine asupra lor; urmă ca oamenii serioși să țină seama de cele duse de mine despre felul de a simți și de a vedea al fraților mei: manifestațiunea Moților eră numai o dovadă că sunt și eū unul dintre oamenii, care în viața publică nu caută decât mulțumirea de a le fi spus altora adevăruri, pe care ei înșiși nu pot să le cunoască, și de a fi contribuit prin aceasta la împuținarea greșalelor făcute din lipsă de cunoscință de cauză.

Numai așa putea să vadă și șeful partidului național lucrurile.

El trebuia să se bucure de «*armonia, concordia și dragostea frățească*» ce s'au produs între Moți. Da! Erau însă două guverne, nu unul, ci două de odată, cărora nu le venia la socoteală ca adevărul să iasă la iveală, nu, mai ales, ca eū să fiu socotit drept unul dintre cei autorizați a-l spune.

După-ce a făcut dar plimbarea sa pe la București, d-l Dr. Ioan Rațiu eră foarte strîmtorat de cele ce se pregătiau în Munții Apusenî.

Ce trebuia să fac eū?

În timpul petrecerii mele în temniță am primit sute de depeși de felicitare, în ziua în care s'au născut una din ficele mele. Știind că d-l Dr. Alexandru Mocsonyi s'ar simți jignit, dacă aceste

depeși ar fi date publicității, le-am strâns frumușel și le-am pus în saltarul mesei, ca să le arăt odată fiicei mele și să i le dau, drept dovadă că în ceas bun și nu din răi părinți e născută.

Tot ast-fel acum, ca să nu-î fac greutăți mult strîmtoratului șef al partidului național, am rugat pe Moți să-mi trimită adresa pe poștă și să nu mai vorbiască nimic despre ea, căci n'o s'o arăt nici eu nimănu, câtă vreme șeful lor nu mă va autorisă s'o fac aceasta.

Atât de departe am mers cu supunerea, încât nici nu le-am mulțumit subscriitorilor adresei.

Acum am publicat o act justificativ și mă voi duce în Munții Apuseni, ca să le mulțumesc Moților, vorbind rost la rost cu dînșii.

Și dacă așa am făcut eu, care nici nu sunt nici nu voiesc să fiu considerat membru al partidului național presidat de d-l Dr. Ioan Rațiu, cu atât mai supuși aș fost aceia dintre amicii mei, care stăteau sub «comanda» d-lui Dr. Ioan Rațiu.

D-l Eugen Brote nici-odată n'a stăruit ca articolele trimise de d-sa pentru «*Tribuna*» să fie publicate și fără de voia d-lui Dr. I. Rațiu, nici-odată nu s'a *supărat* pentru-că ele n'a fost publicate, nici-odată nu i-a ținut d-lui Dr. Ioan Rațiu: Amicii mei sunt și ai tăi, se cuvine deci

ca nici tu să nu te însoțești cu cei ce mie îmi sunt dușmani!

În timpul grelelor zile de la Cluj, cei mai de aproape prietenî, chiar rudele d-luî Eugen Brote erau alătura cu d-l Dr. Ioan Rațiu, și nimenî nu s'a supărat, nici o imputare nu s'a făcut.

Datorî eram să ne dăm silința de a le afla toate, și le și știam toate, dar parola eră : trebuie să facem voile bătrânului și să ne dăm silința de a-l dumeri și de a-l feri de cursele ce i se pun.

După-ce d-l Dr. Ioan Rațiu s'a întors din temniță, d-l Eugen Brote i-a adresat dimpreună cu d-nii Aurel Popoviciu și Septimiu Albini o lungă scrisoare, prin care îi comunică părerile lor despre acțiunea pentru viitor.

D-l Dr. I. Rațiu răspunde:

Iubite Nepoate,

Am primit cele trimise pentru întrunirea noastră din 15 Noembre și le vom supune unei aprețări serioase.

Asupra celor trei puncte :

1. Concordia membrilor din comitet;
2. O pace sinceră și de bună credință;
3. Rezoluția pentru continuarea luptei — sunt în deplin acord cu d-ta.

Nimenî altul nu poate fi mai mult însuflețit de cum sunt eu de adevărul cuvintelor de aur ale străbunilor noștri: «Concordia res parvae crescunt, discordia magis dilabuntur».

Mi-aduc cu plăcere aminte că noi, membrii comitetului cu locuința în Sibiiu, și cu deosebire noi amindoi, eram tot-deauna perfect înțeleși asupra atitudinii noastre politice și asupra tuturor acțiunilor naționale.

Și eu nimic nu doresc mai mult, decât a lucra și în viitor în deplină concordie cu d-voastre.

În fond sunt sigur că și astăzi suntem de acord unii cu alții, iară forma, în care vom avea în viitor a ne manifesta părerile și conlucrarea, trebuie să o găsim.

...Primește multe salutări cordiale dela ai mei și dela al D-Tale
Unchieș.

11 Nov. 95.

Trei zile după-ce a scris această epistolă, d-l Dr. Ioan Rațiu a cerut intervenirea judecătoriei pentru sechestrarea «*Tribunei*».

Cele-lalte sunt știute.

Am făcut tot- ceea-ce omeneste e cu putință, ca să-l înduplecăm pe d-l Dr. Ioan Rațiu a renunța la sechestrul, prin care producea o grea perturbațiune în partidul național român.

Intemeietorii «*Tribunei*», în frunte cu d-l Diamandi Manole, toți l-au rugat, l-au conjurat; vechii susținători ai «*Tribunei*», toți i-au trimes adrese; eu i-am adresat o scrisoare, prin care i-am expus consecințele firești ale sechestrării și l'am rugat să renunțe la ea; majoritatea membrilor comitetului, în numele căruia făcuse sechestrarea, l'a invitat să restabilească statul quo: toate sunt în zadar, căci acum, în ajunul serbă-

rilor milenare, partidul național român trebuie să fie desorganizat ori cel puțin *decapitat*.

Acesta e rostul retragerii d-lui Dr. Ioan Rațiu. Aă cređut siluitorii d-sale că vor putea să desorganizeze pe Româniî din țerile Coroanei ungare, și dacă nu s'aă încredințat încă, se vor încredința în curînd, că i-aă făcut să-și strîngă cu atât mai vîrtos rîndurile.

Vedënd, cum unul câte unul îl părăsesc cei ce l'aă împins înăinte, d-l Dr. Ioan Rațiu se vede pus în fața alternativei: *Orî mă întorc la cei-ce sinceri aă fost față cu mine, orî rămân singur!*

Va alege, dacă va putea.

E tare stîncă «*Tribuna*» și numai însuși pe sine se frînge cine se isbește de ea.

Dându-ne silința de a afla adevărul asupra simțimentelor și cugetărilor comune tuturor fraților noștri și avënd curagiul civic de a mărturisi acest adevăr în fața tuturor, noi am făcut ca Româniî să se recunoască unii pe alții ca frați pătrunși de același gînd, să se bucure unii de alții, să se iubiască între dînșii, să se adune la un loc și să se simță tari și plini de încredere în viitorul lor: e aceasta în vieța noastră o nouă fasă, al căreia simbol e «*Tribuna*», și nu cu «*Tribuniștii*», și cu «*nația română*» se pune în conflict cine vrea să schimbe felul «*Tribunei*».

V.

Situațiunea actuală.

Are fie-care dintre noi rostul lui în lumea aceasta, și dacă e în noi și răutate, nu știți la ce e bună răutatea.

Stă în fața universității din București, mărturie a unei binecuvântate lucrări, stătua lui Gheorghe Lazăr, care în timp de câți-va ani a determinat caracterul culturii noastre moderne și ast-fel a fost socotit vrednic de a fi pus în rîndul marilor noștri binefăcători.

Trecînd pe sub statua aceasta, nimeni nu-și aduce aminte și de un alt binefăcător al nostru: Episcopul Moga, care a siluit pe Gheorghe Lazăr să desbrace haina de archidiacon, să-și iea lumea în cap și să meargă acolo, unde aveà să-și împlinească frumoasa misiune.

Aveà și siluitorul acesta rostul lui în economia providenței, și Gheorghe Lazăr ar fi de mult uitat, dacă n'ar fi avut norocul de a fi prigonit.

Aceasta să fie mîngăerea siluitorilor noștri!

Câte și iar câte din faptele noastre cele bune n'ar fi fost săvîrșite, dacă prigonitoriî nu ne-ar fi silit să ne încordăm toate puterile!

De câte-orî n'am fi stat tigniți, dacă ei nu

ne-ar fi silit să sărim în picioare, ca să ne apărăm!

De câte-orî am fi amânat pe mâne fapta, pe care, strîmtorați de dînșii, ați am săvîrșit'o!

«Dumnezeu,—așa ȕice vorba românească,— «nu te bate cu bîta, ci-ți ieà mintea»,— și vorba aceasta o știa și Homer, care ne spune că Troia, nu prin vitejia Elinilor, ci prin prostia Troienilor a perit.

Providența ne e nouă mumă și ciumă le e dușmanilor noștri, cărora le a luat mintea, ca să nu poată înțelege foloasele ce ar trebui să tragă din adevărurile mărturisite de noi și în al lor auz.

Ani de zile de-arîndul ne dăm silința de a-i întări pe frații noștri în convingerea, că nu e pentru neamul românesc, în actuala lui fasă de desvoltare, adăpost mai bun decăt o puternică împărăție habsburgică și că trebuie să ne încordăm toate puterile spre a-i înduplecà pe Maghiari să curme lupta și să intre la învoială cu noi, pentru-ca împreună să lucrăm la consolidarea statului ungar, pe care noi îl voim tare, fiind-că e parte din împărăția de care se reazemă — în gîndul nostru — soarta întregului neam românesc.

Ei aud, dar nu înțeleg, ci ne prigonesc, ne aruncă în temnițe, ne gonesc peste hotare, ne presintă drept niște turburători ai ordinii, pe

noi, care le vorbim cu inimă deschisă — tot așa ca fraților noștri.

Cred însă pe cei ce nu le vorbesc cu inima deschisă și cred pe cei ce n'aū ajuns încă să se pătrundă de adevărul, care e temelia a toată cugetarea noastră politică.

Ioan Brătianu, care vieța lui toată și-a dat sîlînța de a cunoaște până în cele mai mici amănunte nu numai țara lui, ci tot odată și țările vecine, Ioan Brătianu, care aveă, în Ardeal și în țara lui cu Ardelenii, vechi și întinse legături; Ioan Brătianu a fost dușmanul Maghiarilor, pentru-că le-a dis, ca adevărat prieten, în toată sinceritatea: « *Nu vë închipuiți că cine-va în lumea aceasta poate să-î facă pe concetățenii voștri români să renunțe la cererile lor legitime: trebuie să vë îmbărbătați și să le faceți dreptate!* »

Amicii Maghiarilor sunt d-l Tache Ionescu și d-l Nicu Filipescu, care multe pot, orî d-l Petre Carp, care toate le poate.

Noi, oamenii cu inima deschisă și însetați de pace, venim și le dicem: « Lăsați și pe Tache, și pe Nicu, și pe Petrea, care vorbesc despre lucruri lor chiar mai puțin decât vouă cunoscute, și ascultați vorba lui Ioan Brătianu, omul deprins a luă toate lucrurile în serios și a nu spune de cât ceea-ce știe.»

Suntem trădători de patrie!

Buniî patrioţi sunt aceia, care ştiu prea bine că nici chiar cel ce toate le poate pe Români din ale lor n'are să-î scoată, dar ȕic că da, poate Tache, fiind-că pentru dînşii e mai bine aşà.

Ce să le faci? — Providenţa iea şi dă potrivit cu planurile ei.

Lucrurile trebuiaũ să vie aşà, pentru-ca noi să fim nevoiţi a trece în «marş forţat» printr'un proces de închegare naţională, fără de care ne-ar fi găsit nepregătiţi marile evenimente, în ajunul cărora ne aflăm.

Se stabilise un fel de tradiţiune sfîntă, că nu se mai întoarce cine a trecut odată în România. De aceea Maghiarii, când ne exprimam nemulţumirile, ne răspundeau: *Ha nem tetszik, menjen Oláhországba!* (1) — Aşà mi-a ȕis odată şi mie întru fericire pomenitul Tabajdi-Paşa, care stăpânià cu mână de fier trei comitate cu aproape un milion de Români. Băiat îndrăsnet, care n'aveà ce să piardă, i-am răspuns: «*O să mă duc, Domnule, dar n'o să mă întorc singur!*»

Aşà aũ şi venit lucrurile, fără ca cine-va dintre noi să-şi fi dat silinţa de a le aduce aşà: nevoile ne-aũ silit să venim şi să ne întoarcem mereũ, încât am ajuns de ne simţim şi aici şi acolo acasă la noi.

(1) Dacă nu-ţi place, mergi în Ţara-Românească!

Tot nevoile ne-aũ silit sã ne dãm cea mai bunã parte din sufletele noastre spre a angajã pe frații nostri din România în lupta pentru cauza noastră și sã ne dumirim, împreunã cu dînșii, care anume dintre interesele patriei noastre sunt comune cu ale patriei lor. Ađi nu mai e în România nici un om politic care nu se preocupã de înteresele noastre, și nici unul în Ardeal care nu-și dã silința de a cunoaște pe ale României. Pe deplin dumiriți nu suntem încă, dar din ȕi în ȕi tot mai mult pãtrunde convingerea, cã pe timp îndelungat statul român e interesat ca monarchia habsburgicã sã fie bine încheiatã în toate părțile ei și monarchia habsburgicã e interesatã ca statul român sã se fortifice, pe timp îndelungat; noi Românii, toți avem aceleași interese.

Numai dupã-ce ne-am pãtruns de aceastã convingere conformã cu marile interese europene, aũ putut frații noștri sã se presinte alãturea cu noi în fața Europei și sã susținã cauza noastră fãrã de sfialã, ca ori și-cine care servește înterese generale și pe nimeni în drepturile sale nu vrea sã jigneascã.

Lumea, care mai înainte nu ne știa, ađi ne cunoaște și ne considerã drept un popor, care vrea și poate sã-i facã mari servicii.

Cã tot mai sunt în mijlocul nostru oameni,

care n'aŭ ajuns încă și poate că nici nu vor ajunge vre-odată să înțeleagă ast-fel situațiunea, aceasta n'are să ne mâhnească. Lumea merge înainte, și cei ce nu sunt în stare să meargă cu ea rămân uitați în urmă, iar cei ce vor s'o oprească sunt dați încetul cu încetul la o parte.

E trist ceea-ce s'a petrecut la Sibiiŭ, dar s'a dovedit încă odată, că zadarnică risipă de puteri e orîși-ce opintire făcută spre a înnăbuși glasul Românilor din regatul ungar; suntem ađi mai dumiriți decât erî, un pas mare am făcut înainte.

De ce oare d-nii Eugen Brote, Vasilie Lucaciŭ și Aurel Popoviciŭ trebuiau să fie înlăturați?

De când cu moartea Metropolitului Andreiŭ, oamenii de stat ai Ungariei s'aŭ obicinuit a trată cestiuni politice cu fruntași români, care orî n'aveau legături adînci în masele mari ale poporului, orî priviau lucrurile din cercul strîmt al vre-unui mic orășel de provincie. S'aŭ pomenit de odată cu acești trei oameni, care știu să pună cestiunea română în legătură cu marile cestiuni europene și să privească lucrurile din punctul de vedere al unei mai bune organizări în statul ungar și al fortificării monarhiei habsburgice. Nu cestiuni particulare pentru Români cer ei, ci îmbunătățiri în statul ungar. Cu asemenea oameni nu vrea să se întâlnească în calea lui nici un guvern, care nu e în stare să facă îmbunătățiri.

Nu e rău nici pentru noi, nici pentru regatul ungar, că oamenii aceștia, tineri încă, au fost nevoiți să facă școală politică la București, de unde mulți s'au întors cu rușine, dar nici unul cum a venit.

Silințele de a-i înlătură i-au desemnat și-i avem gata pentru timpul, când patria lor și neamul nostru îi vor reclama.

Eu pot să vorbesc fără de rezervă, fiind-că nu sunt personal interesat în luptele politice și nu fac parte din nici un partid politic, nimic nu risc și pe nimeni nu pot angaja, ori-și-cine mă poate desavuă fără supărare.

Nu e bine așa cum este, nici pentru Români, dar nici pentru Maghiari, și nu e bine pentru nici unul dintre cei ce sunt interesați ca în Carpați să fie stări bine așezate.

Nu e, și ar putea să fie, dacă Maiestatea Sa Impăratul și Regele Apostolic Francisc Iosif I n'ar mai fi avut, pe lângă toate cele-lalte, și nenorocirea de a fi lipsit în aceste grele timpuri de bună și sinceră sfetnică.

Ani de zile mulți au trecut de când oamenii de stat ai Austro-Ungariei sunt de acord, că trebuie să fie înlăturat conflictul dintre Români și Maghiari, și în timpul acestor ani conflictul s'a înăsprit și a luat dimensiuni din ce în ce mai mari.

De ce?

Pentru-că tot numai oameni lipsiți de cuvenita pregătire aș primit sarcina de a-l rezolvă.

D-l Coloman Tisza e fără îndoială nu numai cel mai însemnat dintre oamenii de stat ai Maghiarilor, ci, în genere, un adevărat om de stat, care are concepțiuni clare, știe să aleagă mijloacele și înaintează cu hotărîre nestrămutată spre scopul ce-și pune. Eî bine, acest om de netăgăduită superioritate a comis greșale mari și i-a făcut patriei mult rău, pentru-că nu i cunoștea pe Români, îi judecă după puținiî cărțurari cu care venise de câte-va ori în atingere și-i consideră drept o cantitate atât de neglijabilă, încât nu se sfiă să dică că nu mai există cestiune română!

Acești Români, considerați drept o cantitate neglijabilă, aș ridicat apoi și pe cele-lalte naționalități în picioare și aș alarmat lumea întreagă.

Trebuia decî să intre în guvern și un om, care îi cunoaște pe Români și are legături cu dînșii. Acest om, mi-e și greu s'o spun, a fost d-l comite Andrei Bethlen, înrudit cu familia Mocsonyi, care stătuse câți-va ani pe la Sibii și pe la Brașov, de unde trecea din când în când la Sinaia, unde era foarte bine primit, dar considerat în genere ca «*un homme très gentil — et pas plus*». Dar dacă avea legături și «*cis*» și «*trans*», de ce folos i-aș fost?

Ađi avem Președinte de Consiliu, chiar pre-

ședinte, nu mai puțin, pe d-l baron Desideriü Bánffy, care a trăit mult în mijlocul Românilor, a administrat timp îndelungat un colț din Ardeal, a dovedit, ca comisar regal în ținutul Năsăudului, că-l cunoaște pe Român și știe să profite de slăbiciunile lor și are oameni de casă până chiar și între frunțașii partidului național român. E însă altă ceva, ce d-lui baron îi lipsește. Spun cei ce-l cunosc mai de aproape, și dovedesc și oare-care fapte, că «Măria Sa» e «*très hongrois*» și, privind lucrurile din cercul strîmt al orașului Dées, nu prea știe să pună interesele patriei sale în concordanță cu ale amicilor monarhiei habsburgice.

Aceste mai mari interese nu cer o «*regulare*» ca cea din ținutul Năsăudului, ci crearea în regatul ungar a unei stări de lucruri, pe care nici în Ardeal, nici în România, dușmaniî Austro-Ungariei să nu o poată exploata în favorul lor, cum o exploatează pe cea de astăzi.

Iar pentru aceasta nu are d-l baron Desideriü Bánffy nevoie de ajutorul nici unuia dintre concetățenii săi români, și cu atât mai puțin de al vre-unui Român care nu îi este concetățean, ci numai și numai de al concetățenilor săi maghiari.

E demult de când Maiestatea Sa Regele Apostolic al Ungariei a exprimat dorința, ca în Ardeal să se facă liniște și ordine. Ridicat prin încrederea monarhului care a exprimat dorința

aceasta în fruntea guvernului ungar și având majoritatea în parlamentul Ungariei, d-l baron nu are decât să fie adevărat om de stat, pentru-ca să înlătoreze din rîndurile adversarilor săi, nu numai pe cei trei, ci pe toți oamenii însetați de pace.

Să înceapă d-l baron cât mai curînd, în tot casul înainte de serbările milenare, cu crearea unei legi electorale europenești, nu numai pentru Români, ci pentru întregul regat al Ungariei, și va fi făcut patriei sale un mare serviciu, va fi ferit pe neamul său de multe din supărările ce i se pregătesc pentru timpul mileniului. Români o cer aceasta, aprobarea Coroanei e asigurată: nu mai lipsește decât o hotărîre bărbătească din partea guvernului.

Să facă d-l baron ceea-ce trebuie să fie făcut, pentru-ca să înceteze *nemulțumirile legitime* ale Românilor, și-l încredințez eu că dușmanii săi Români își vor pierde toată trecerea și nu vor mai îndrăzni să-și ridice capetele.

Nu va fi încă rezolvat conflictul dintre Români și Maghiari, căci așa de odată rezolvarea aceasta nu se poate face; dar din ziua în care Români vor fi fost nevoiți să-și trimită reprezentanți în parlamentul ungar, conflictul va fi pierdut caracterul primejdios pe care-l are astăzi și fruntașii Românilor nu vor mai fi nevoiți să

alerge la Viena și la București, ci se vor întâlni tot-deauna la Budapesta și se vor deprinde a lucra în înțelegere cu fruntașii concetățenilor lor maghiari.

Dacă nu așa vor veni lucrurile, vina nu aŭ s'o poarte Româniŭ, care nimic nu pot, ci Maghiariŭ, cărora toate le sunt cu putință.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

